

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม

ความรู้เรื่องชาดก

DCID LIBRARY

0000008473

ค 294.309

ม:ค

จ 314 ค

ค. 2

วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร

กระทรวงศึกษาธิการ

37.-

ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอน
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม

ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง

ความรู้เรื่องชาดก

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-01-0170-4

พิมพ์ครั้งที่สาม ๓,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๐

องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๕ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับมัธยมศึกษา เรื่อง
ความรู้เรื่องชาติไทย ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้หนังสือ
นี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๒๖

นายเอกวิทย์ ณ ถลาง
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

เลขที่	๑๐๐	๕๕๔	๕๕
วันที่	๒๕๕๔		
ชื่อ	๕๕๔-๕๕๔ ๕๕		
ชื่อ	๕๕๔ ๕		

คำนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน มีสมณชนช่วยให้สังคมไทยอยู่ได้อย่างสันติสุข ช่วยเสริมเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมไทยมาตลอด พระพุทธองค์ทรงได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา และเห็นควรส่งเสริมให้นักเรียนตถะชนเยาวชน ได้ยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมโดยสม่ำเสมอ จึงได้มอบหมายให้กรมวิชาการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์นี้ขึ้น ในการจัดทำหนังสือดังกล่าว กรมวิชาการได้ขอหนังสือกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการสอน หนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสืออ้างอิงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาชั้นต้นคนหนึ่ง ดังรายชื่อท้ายหนังสือนี้

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง ความรู้เรื่องชาดกนี้ นายจรัส ดวงฉินาร เป็นผู้เขียน นางแน่มมาส ขวาลิต เป็นผู้ตรวจ เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้ให้ควารู้เกี่ยวกับความเกินมา ประเภท ความสำคัญ และประโยชน์ของชาดก มีตัวอย่างชาดกให้อ่านและรอบเพื่อความเข้าใจด้วย

กรมวิชาการขอขอบคุณคณะกรรมการฯ ผู้เขียน ผู้ตรวจต้นฉบับ และทุกท่านที่มีส่วนร่วมให้หนังสือสำเร็จลงด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

นายไพบูลย์ วรพัฒน์

รักษาราชการแทน

อธิบดีกรมวิชาการ

๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๙

ชาดก

ชาดกเป็นชื่อหมวดหนึ่งแห่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งคำสั่งสอนนั้นเรียกเป็นคำศัพท์ตามภาษาในพระไตรปิฎกว่า ธรรมวินัย ธรรม คือ คำสอน ส่วนวินัย คือ คำสั่ง คำสอนเป็นคำแนะนำ เช่น แนะนำให้เลิกประพฤติดีชั่ว ให้ทำดีและทำให้บริสุทธิ์ เป็นต้น ส่วนวินัยเป็นคำบังคับเป็นข้อห้าม เช่น ศีลของพระภิกษุ เป็นต้น ต่อมาคนรุ่นหลังซึ่งนับถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้เรียกคำสั่งสอนทั้ง ๒ ส่วนนี้ว่า พระพุทธศาสนา

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น เมื่อมาถึงสมัยพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว พระสงฆ์สาวกได้ร่วมกันประชุมจัดทำสังคายนา คือ การชำระรวบรวม แยกแยะ จัดเป็นหมวดเป็นหมู่ได้แบ่งออกเป็น ๓ คัมภีร์ แต่ละคัมภีร์เรียกว่า ปิฎก เรียกชื่อรวมกันทั้งสามคัมภีร์ว่าพระไตรปิฎก คือ

๑. พระวินัยปิฎก เป็นคัมภีร์รวบรวมหมวดวินัยอันเป็นคำสั่ง คำบังคับ ข้อห้าม ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้

๒. พระสุตตันตปิฎก เป็นคัมภีร์รวบรวมหมวดคำสอนที่เรียกชื่อว่าพระสูตรต่าง ๆ ที่เป็นคำสอน คำแนะนำ

๓. พระอภิธรรมปิฎก เป็นคัมภีร์รวบรวมหมวดคำสอนที่มีใจความลึกซึ้งสุดยอด ที่เหมาะแก่นักคิด นักปรัชญา และปัญญาชนจะศึกษา

ประเทศไทยได้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกแบ่งเป็นเล่ม ๆ ทั้งหมด ๔๕ เล่ม เท่าจำนวนปีที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน พระวินัยปิฎก มี ๘ เล่ม

พระสุตตันตปิฎกมี ๒๕ เล่ม และพระอภิธรรมปิฎกมี ๑๒ เล่ม คัมภีร์ชาดกมีอยู่ในพระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๒๗ และ ๒๘ ใจความของชาดกในพระสุตตันตปิฎกทั้ง ๒ เล่มนี้เป็นคำคาถาล้วน ๆ ไม่มีข้อความใดที่เป็นกถาเลย

คาถาคือคำประพันธ์ร้อยกรอง เช่น คำฉันท์ เป็นต้น ส่วนกถาคือคำที่เป็นความเรียงร้อยแก้ว

ตัวพระไตรปิฎกจริง ๆ นั้นยากที่ผู้นับถือศาสนาพุทธรุ่นต่อมาจะอ่านและศึกษาให้เข้าใจ จึงได้มีผู้แต่งคำอธิบายพระไตรปิฎก คำอธิบายพระไตรปิฎกนั้นเรียกว่า อรรถกถา ท่านผู้แต่งอรรถกถา เรียกว่า อรรถกถาจารย์

ชาดกก็ทำนองเดียวกัน เนื้อหาจริง ๆ มีแต่คำคาถาล้วน ๆ และเป็นความย่อเอาแต่สาระสำคัญ เมื่อถึงสมัยนิยมแต่งอรรถกถาจึงมีผู้แต่งอรรถกถาชาดกขึ้น โดยนำเรื่องราวต่าง ๆ มาแปลอธิบายขยายความเป็นเรื่องเป็นราว มีตัวละครในเรื่องเหมือนนิทานและนิยายทั่วไปที่มีทั้งพระเอก นางเอก และผู้ร้ายหรือตัวโกง ทั้งนี้โดยถือตามวิธีการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีอยู่ ๒ แบบด้วยกัน คือ

๑. อรรถมาธิษฐาน คือ วิธีการที่สอนกันตรง ๆ ว่า นี่บาป มีผลเป็นทุกข์ ไม่ควรทำ นั่นบุญ มีผลเป็นความสุขความเจริญ ควรทำ วิธีนี้ใช้สอนปัญญาชน และผู้ได้รับการศึกษาแล้วโดยทั่วไป

๒. บุคคลาธิษฐาน เป็นวิธีการสอนแบบยกเอาเรื่องราวของสัตว์บุคคล และเทวดาที่คนเชื่อถือมาประกอบ โดยผูกให้เป็นเรื่องเป็นราวติดต่อกัน วิธีนี้ใช้สอนชาวบ้านทั่วไปที่พื้นการศึกษาอ่อนในเรื่องศาสนา

พระสูตรหลายเรื่อง และชาดกทั้งหมดอยู่ในประเภทวิธีสอนอย่างนี้

๒ นี้

คำว่าชาดกมาจากคำบาลีว่าชาตกะ ทับศัพท์เป็นไทยก็ว่าชาดก แปลว่า ผู้เกิด ผู้เกิดในที่นี้ถ้าหมายถึงพระพุทธเจ้าในอดีตหรือในสมัยทรงเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญพระบารมีอยู่ในชาติในภพต่างๆ ได้พบเหตุการณ์ดีบ้าง ชั่วบ้าง บำเพ็ญความดีติดต่อกันมาจนเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย ก็เรียกการเกิดในอดีตแต่ละชาติ นั้นว่า “เสวยพระชาติ” คำว่า เสวย แปลว่า เกิด คือ เกิดเป็นนั่นเป็นนี่ เช่น เป็นคน เป็นสัตว์ รวมทั้งเป็นภูตผีและเทวดา

เรื่องชาดกที่ว่ามียู่ในพระสูตรตันตปิฎกดังกล่าวนั้น มีอยู่ทั้งหมด ๕๕๐ เรื่อง แบ่งเป็นหมวดย่อยได้ ๒๒ หมวด คำว่า หมวดในที่นี้เรียกว่า นิบาต ความหมายของนิบาตคล้ายกับคำว่าชุมนุมหรือประชุมในภาษาไทย เช่น ชุมนุมเรื่องสั้น ชุมนุมเรื่องเบ็ดเตล็ด และประชุมพงศาวดาร เป็นต้น

ท่านผู้สังคายนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้จัดแยกชาดกออกเป็นหมวดหมู่ จัดชาดกที่มีคาถาน้อยเรียงไว้ก่อน คาถา คือคำประพันธ์ร้อยกรอง เป็นฉันทภาษาบาลีที่มีแทรกอยู่ในชาดกแต่ละเรื่อง ชาดกที่มีคาถาแทรกอยู่ ๑ คาถา เรียกว่า เอกนิบาตชาดก ที่มี ๒ คาถา เรียกว่า ทุกนิบาตชาดก เรียงขึ้นไปจนถึง ๓๐ และ ๔๐ คาถา ที่เรียกว่า ดิง-สติกนิบาตชาดกและจัดตาสีลนิบาตชาดก โดยลำดับ ไปจนถึงชาดกที่มี ๘๐ คาถาเรียกว่า อสีตินิบาตชาดก

ชาดกที่มีคาถามากเกินกว่า ๘๐ คาถา เรียกว่า มหานิบาตชาดก ซึ่งเป็นชาดกที่มีใจความยาว มีอยู่ทั้งหมด ๑๐ เรื่อง ทั้ง ๑๐ เรื่องนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทศชาติชาดก” ในจำนวนนี้มีคาถาหรือคำประพันธ์มากที่สุดกว่าทุกเรื่อง คือ เวสสันดรชาดก เพราะมีถึง ๑,๐๐๐ คาถา

ชาดกทั้ง ๑๐ เรื่อง หรือทศชาติชาดกนี้มีคำเรียกเป็นอักษรย่อ เพื่อท่องจำง่ายว่า เต. ช. สุ. เน. ม. ฎ. จ. นา. วิ. เว.

ความเต็มของอักษรย่อทั้ง ๑๐ นั้น คือ

๑. เต. หมายถึง เตมียชาดก ที่ว่าด้วยพระพุทธเจ้าสมัยเสวยพระชาติเป็นพระเตมียกุมาร ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมียินดีในการออกบวช เตมียกุมารได้ทรงสดับเรื่องพระราชบิดารับสั่งให้ลงพระราชอาชญาแก่พวกโจรที่ถูกจับได้ ทรงมีความสะดุ้งกลัวต่อบาป ไม่อยากทรงรับเป็นรัชทายาทต่อไป จึงแสวงหาพระองค์เป็นไป จนได้ออกบวชในที่สุด

๒. ช. หมายถึง ชนกชาดก ที่ว่าด้วยสมัยพระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระชนกกุมาร บำเพ็ญวิริยบารมีคือความเพียร ชนกกุมารได้ลงเรือไปในทะเล เรือเกิดอัปปางลง ได้ว่ายน้ำด้วยความเพียรพยายาม จนถึงฝั่งด้วยความปลอดภัย

๓. สุ. หมายถึง สุวรรณสามชาดก ที่ว่าถึงพระพุทธเจ้าเมื่อเสวยพระชาติเป็นสุวรรณสาม ทรงบำเพ็ญเมตตบารมี เลี้ยงบิดามารดาผู้ตาบอด แม้ถูกคนร้ายยิงด้วยธนูจนบาดเจ็บสาหัส สุวรรณสามก็ไม่โกรธกลับให้อภัย

๔. เม. หมายถึง เนมิราชชาตก ว่าด้วยสมัยพระพุทธเจ้าเสวย
พระชาติเป็นพระราชาพระนามว่าพระเจ้าเนมิราช เป็นผู้ทรงบำเพ็ญ
อริชฐานบารมี คือความตั้งพระทัยที่จะบำเพ็ญทาน และประพฤติ
พระพรหมจรรย์เมื่อคืออุโบสถ จดเว้นเรื่องทางเพศจนในที่สุดออกบวช
เป็นราชฤๅษี

๕. ม. หมายถึง มโหสถชาตก ว่าถึงสมัยเสวยพระชาติเป็น
มโหสถในชาติ บำเพ็ญปัญญาบารมี มีปัญญามาก ได้ทรงช่วยเหลือ
พระเจ้าวิเทโหราช และแก้ปัญหาบ้านเมืองด้วยปัญญา ความฉลาด
ประจักษ์จริงเป็นแผนกประการ

๖. ฐ. หมายถึง ฐิทัตถาตก ว่าด้วยสมัยเสวยพระชาติเป็น
พญานาคหรือภูโหลย ชื่อ ฐิทัตถ บำเพ็ญศีลบารมี รักษาอุโบสถด้วยความ
ไม่โกรธ แม้ถูกทรมานจับเอาตัวไปทรมานให้เส้นละครเหี่ยวหายได้ ก็
ไม่ทำร้ายหมอน

๗. จ. หมายถึง จันทรชาตก ว่าด้วยสมัยเสวยพระชาติเป็น
พระราชาโอรสของกษัตริย์ ทรงพระนามว่าจันทรกุมาร ทรงบำเพ็ญ
ขันติบารมี คือความอดทน แม้จะถูกกลั่นแกล้งข่มขู่และใส่ความจากผู้
ประสงค์ร้าย จนถูกจับไปขุขันธ์ ก็ไม่โกรธเพราะมีขันติอดทน

๘. นา. หมายถึง นรทชาตก ว่าด้วยสมัยเสวยพระชาติเป็น
พราหมณ์ชื่อนารท บำเพ็ญอุเบกขาบารมี ได้ช่วยทำลายล้างมิชฉาปฏิฐิของ
กษัตริย์ที่ทรงพระนามว่าพระเจ้าอังคติ และราชบริพารจนสำเร็จ กษัตริย์
องค์นั้นมีมิชฉาปฏิฐิว่าบาป บุญไม่มี นรกสวรรค์ไม่มี ชาติหน้าและชาติก่อน
ไม่มี

๙. วิ. หมายถึง วิทูรชาดก ว่าด้วยสมัยเสวยพระชาติเป็นราชบัณฑิตชื่อวิทูร ประจําราชสำนักของพระเจ้าโกรพ บำเพ็ญสังฆบารมี ถือความสัตย์เคร่งครัด ยอมสละชีวิตไปกับปุณณกยักร์ ผู้จะฆ่าแหะเอาหัวใจ แต่ก็รอดชีวิตมาได้ เพราะความฉลาดในการพูดให้ปุณณกยักร์ กลับใจไม่ฆ่า

๑๐. เว. หมายถึง เวสสันดรชาดก ว่าด้วยสมัยเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร บำเพ็ญทานบารมี ถือการบริจาคทานเป็นการใหญ่ บริจาคแม้กระทั่งช้างสำคัญของบ้านเมือง จนเป็นเหตุให้ถูกขับไล่ออกจากเมืองแล้วยังบริจาคบุตร คือ กัณหา ชาลี แก่พราหมณ์ชู้ชก และบริจาคภรรยาคือนางมัทรี แก่พระอินทร์ที่แปลงกายมาขอ

ชาดก ๑๐ เรื่องนี้ ชาวไทยเรารู้จักกันดี โดยเฉพาะเรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งมีผู้แปลเป็นภาษาไทย เรียบเรียงเป็นร้อยกรองอย่างไพเราะ ได้นำมาเทศนาเป็นทำนองที่เรียกว่าเทศน์มหาชาติกันทุกปี ชาดกเรื่องอื่น ๆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย ตีพิมพ์เผยแพร่

อรรถกถาชาดกทั้งหมดสันนิษฐานกันว่ามีขึ้นก่อน พ.ศ. ๑๐๐๐ หรือก่อนเวลาที่พระพุทธโฆษาจารย์ชาวอินเดีย เดินทางไปแปลหนังสือที่ลังกาและแตงนิยายเป็นอรรถกถาธรรมบทเพื่ออธิบายประกอบพระพุทธภาษิตเบ็ดเตล็ด ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ คำว่า เบ็ดเตล็ดในภาษาไทยตรงกับคำภาษาบาลีในพระไตรปิฎกว่า “ขุททกนิกาย” และที่ว่าเกิดขึ้นก่อนพระพุทธโฆษาจารย์นั้น ก็เพราะในนิยายอรรถกถาธรรมบทนั้น มีเรื่องชาดกที่พระพุทธโฆษาจารย์นำไปอ้างอิงอยู่หลายเรื่อง

ท้องเรื่องของอรรถกถาชาดกเป็นนิยาย บรรยายด้วยกถา คือ ความเรียงร้อยแก้ว หลายเรื่องมีผู้สันนิษฐานกันว่า ผู้แต่งได้นำมาจาก นิทานพื้นบ้านพื้นเมือง และหลายเรื่องท้องเรื่องตรงกับนิทานอีสป

มีผู้สันนิษฐานกันต่อไปว่าคงจะเป็นเพราะเหตุนี้ พระสงฆ์ทาง เชียงใหม่ของไทยเราซึ่งเดินทางไปศึกษาที่ลังกาได้เห็นแบบอย่างนิบาต ชาดก จึงแต่งชาดกขึ้นที่เชียงใหม่ประมาณระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๐ ถึง ๒๒๐๐ ทั้งนี้โดยแต่งเลียนแบบนิบาตชาดก ยกเอาานิทานพื้นบ้านพื้นเมือง มาแต่งประกอบแบบเดียวกัน เช่น เรื่องสมุทโฆษ พระสุธน สังข์ทอง รทดเสน และคาวี เป็นต้น

ชาดกที่พระสงฆ์ไทยทางเชียงใหม่แต่งขึ้นนี้มีอยู่มาก แต่ที่หอสมุด แห่งชาติรวบรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มมีอยู่ ๕๐ เรื่อง ซึ่งเรียกว่า ปัญญาส-ชาดกบ้าง ปันณาสชาดกบ้าง ปันณาสแปลว่า ๕๐ ต่อมาได้แพร่หลาย ไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น พม่า ลาว และกัมพูชา พม่าเรียกชาดกทั้ง ๕๐ เรื่องนี้ว่า “เชียงใหม่ปันณาส” แปลว่า ชาดก ๕๐ เรื่องของ เชียงใหม่ ภายหลังพระเจ้าแผ่นดินของพม่าพระองค์หนึ่งทรงเห็นว่า ชาดกทั้ง ๕๐ เรื่อง หรือปัญญาสชาดกนี้ปลอมแปลงพระพุทธรูปจะ จึง รับสั่งให้เผาทิ้งเสีย พม่าจึงไม่มีปัญญาสชาดกตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชาดกทั้งหมดมุ่งสอนจริยธรรมและคตินิยมแก่ผู้ฟัง และผู้อ่าน โดยวิธีที่เรียกว่าบุคลาธิษฐานดังกล่าวแล้ว เป็นการสอนโดยอ้อม แนวโน้ม แห่งเจตนาของชาดกจึงไม่ชี้ไม่แนะนำโดยตรง แต่ปล่อยให้พฤติกรรม ของผู้แสดงในเรื่องสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและคตินิยมแก่ผู้ฟังผู้อ่าน ทำนองนิยายสมัยปัจจุบันนั่นเอง จุดที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นคำแนะนำ คือ

พระพุทธรูปจนะตอนจบ ซึ่งบางเรื่องก็ไม่มี เพราะเนื้อหาได้สะท้อนให้เห็น
ชัดเจนอยู่แล้ว

ใจความบรรยายชาดกทั้งหมดในหนังสือนี้ ได้แปลแบบถอดความ
เรียบเรียง หรือกล่อมเกลามาแต่แก่นแท้ เพื่อให้ผู้อ่านได้อ่านเข้าใจง่าย
ขึ้นเป็นจุดหมายสำคัญ

วัดรอยเท้าราชสีห์

เรื่องวัดรอยเท้าราชสีห์มีอยู่ในบริเวณเขาคอก จันทบุรีตามตำนาน
เชกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและโน้ตเหตุให้พระพุทธรเจ้า
ตรัสชาดกเรื่องนี้มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์
เมืองหลวงของแคว้นมคธ ทรงปรารภความประพฤติของพระเทวทัต
เป็นเหตุ จึงตรัสชาดกเรื่องนี้

เรื่องมีอยู่ว่า หลังจากที่พระเทวทัตเสื่อมจากลาภสักการะและ
ความนับถือของพุทธบริษัท เพราะได้ก่อกรรมทำเข็ญไว้หลายเรื่อง
แล้วประกาศแยกตนเองออกจากการปกครองของพระพุทธรเจ้า พระ
พระภิกษุบริวารหลายร้อยรูปไปอยู่ที่คยาสิลประเทศ ที่นั่นพระเทวทัต
ได้แต่งตั้งพระภิกษุ ๒ รูปให้เป็นอัครสาวกซ้ายและขวา เช่นเดียวกับ
พระพุทธรเจ้า ซึ่งมีพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตรเป็นอัครสาวก

พระพุทธรเจ้าทรงทราบเรื่องจึงทรงส่งพระสารีบุตรและพระโมค
คัลลานะไปเกลี้ยกล่อมบรรดาพระภิกษุหนีบซึ่งหลงเชื่อเชื่อไปในระบอบ
พรรคพวกของพระเทวทัต เมื่อพระอัครสาวกทั้งสองไปถึงคยาสิลประเทศ
พระเทวทัตก็ตั้งใจ ส่งพระสารีบุตรให้แสดงธรรมแก่ภิกษุบริวารของตน
พูดกับท่านทั้งสองโดยใช้คำพูดเหมือนพระพุทธรเจ้าว่า “ดูก่อนพระสารีบุตร
ภิกษุสงฆ์ยังไม่ว่างนอน ท่านจงแสดงธรรมแทนเรา เราเมื่อว่างจึงจะมา
ขอพักก่อน”

ว่าแล้วก็เข้าห้องจำวัด ตื่นขึ้นเมื่อภิกษุสาวกลำคัฏฐรูปหนึ่ง คือ พระโกกาลิกซึ่งเป็นมันสมองของพระเทวทัต มาปลุกบอกพระเทวทัต ให้ทราบว่พระโมคคัลลานะและพระสารีบุตรพาบรรดาภิกษุทั้งหลาย หนีกลับไปหาพระพุทธรเจ้ากันหมดแล้ว ว่าแล้วพระโกกาลิกก็กระแทก ด้วยเข่าเข้ายอดอกพระเทวทัต ทำให้พระเทวทัตกระอักเลือดออกมา และอาพาธหนักในเวลาต่อมา จนกระทั่งถูกแผ่นดินสูบทั้งเป็น

บรรดาพระสงฆ์ทั้งปวงสนทนาวិพากษ์วิจารณ์กันถึงเรื่องพระ เทวทัตประพฤติดนเลี่ยนแบบพระพุทธรเจ้าหรือจะเรียกว่า “วัดรอย พระบาทพระพุทธรเจ้า” ก็ได้ พระพุทธรเจ้าทรงทราบเรื่องที่พระสงฆ์ ทั้งปวงสนทนากัน จึงตรัสเรื่องวิโรจนชาดก

เรื่องมีดังต่อไปนี้

พญาของสัตว์น้ำคือปลาอานนท์ พญาของสัตว์ปีกคือหงส์ ส่วน เจ้าแห่งป่าพญาของสัตว์บกคือราชสีห์

พญาราชสีห์ตัวหนึ่งอยู่ในถ้ำทองหรือกาญจนคูหาในหุบเขา แห่งหนึ่ง ออกล่าเหยื่อเช่น จัวย้าง กวาง อีเก้ง และสัตว์ป่าบรรดามี มากินเป็นอาหาร เศษเนื้อและกระดูกสัตว์ก็กองอยู่ปากถ้ำ

สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งหมอบ ๆ คลาน ๆ พลังกระดิกหางกระดิกหู เข้าไปหาราชสีห์

ราชสีห์ “เจ้าต้องการอะไร”

สุนัขจิ้งจอก “รับใช้เจ้านายครับผม”

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สุนัขจิ้งจอกก็อุดมสมบูรณ์ด้วยอาหาร ได้กินเนื้ออร่อยที่เหลือจากราชสีห์ จนอ้วนพีขึ้นโดยลำดับ

อยู่มาวันหนึ่ง

ราชสีห์ “เจ้าจงขึ้นไปบนยอดเขาแล้วแลลงไปทางหุบเขาเบื้องล่าง
เจ้าอยากกินอะไร ไม่ว่าช้าง ม้า วัว ควาย ถ้าพบแล้วให้รีบลงมาบอกข้า”

สุนัขจิ้งจอก “ครับผม”

ทุกครั้งที่สุนัขจิ้งจอกมารายงานว่าได้เห็นสัตว์ป่าใด ๆ ได้หุบเขา
ราชสีห์ก็ออกจากถ้ำขึ้นสู่ยอดเขา กระโดดลงจากยอดเขาลงไปฆ่าสัตว์นั้น
จับแบ่งเอามาเป็นอาหาร แบ่งส่วนที่เหลือให้สุนัขจิ้งจอกกิน

ครั้นอยู่มานาน ประสบการณ์สอนให้สุนัขจิ้งจอกนึกแล้มองดู
ขาของราชสีห์ นับในใจว่าเจ้านายเรามี ๔ ขา เราก็มี ๔ ขาเหมือนกัน
บัดนี้เราก็เติบโตแล้ว ยืนอยู่บนลำแข้งของตัวเองก็คงได้ นายเรลล่าช้าง
จับช้างได้ เราก็จอมจับได้ ถ้าเราทำได้ เราจะขอให้นายเราพูดกับเราว่า
“สุนัขจิ้งจอก! ขอให้เจ้าจงเจริญรุ่งเรือง”

คิดแล้วก็เข้าไปหาราชสีห์ บอกราชสีห์ว่าได้อาศัยบารมีของ
เจ้านายมานานแล้ว ก็อยากจะได้จับช้างสักตัวฆ่ากินเป็นอาหารบ้าง

ราชสีห์ “น้ำหนักร่างเจ้าจะหนักหรือจะกำเริบฆ่าช้าง”

สุนัขจิ้งจอก “ได้โปรดเกิดขอรับ ขอให้กระผมได้ทำอย่างเจ้านาย
บ้าง ขอให้เจ้านายขึ้นไปบนยอดเขา ถ้าได้เห็นช้างก็ขอได้โปรดลง
มาบอกผมพร้อมด้วยคำอวยพรกระผมให้เจริญรุ่งเรือง แล้วกระผม
จะไปฆ่าช้างนำเนื้อมาให้เจ้านายกิน”

ราชสีห์ คงนึกสนุกว่า ลองเล่นกับมันดู จึงว่า “ถ้าอย่างนั้นเจ้าไป
อยู่ในถ้ำของข้า ข้าจะขึ้นไปคอยดูบนยอดเขาแล้วถ้าเห็นอะไรข้าจะลง
มาบอกเจ้า”

ครั้นต่อมาไม่นานนัก ราชสีห์ก็ลงจากยอดเขามาทักสุนัขจิ้งจอก
 “ข้างกำลังตกมันพอดี อยู่ในหุบเขาเบื้องล่างโน้นแน่ เจ้ารีบไปเถอะ
 ขอให้เจริญรุ่งเรืองนะเจ้า”

สุนัขจิ้งจอกทำท่ายุยงยั่วออกจากถ้ำด้วยอาการที่คิดว่าสง่าผ่า
 เกว่งขามเหมือนลีลาของพญาราชสีห์ ขึ้นไปบนยอดเขายืนสลัดกายเลีย
 ดุทิศทั้งสี่ถึง ๓ ครั้งดังกิริยาของราชสีห์ มองลงไปดูข้าง กะจะกระโดดลง
 ไปกัดกระพองข้างซบมันให้ได้ คิดแล้วก็กระโดดลงไปจับปล้น แต่พลาด
 จากกระพองข้าง หล่นลงไปใกล้เท้าข้าง ข้างตกใจ พยายามตกใจก็โกรธ
 จึงยกเท้าเบื้องขวาขึ้นกระแทบสุนัขจิ้งจอกจนศีรษะและไม่มีขึ้นดี

ราชสีห์ขึ้นไปดูบนยอดเขาเห็นเหตุการณ์แล้วก็รำพันด้วยความ
 ลังเวง ซึ่งท่านผู้เรียบเรียงชาดกได้ร้อยกรองเป็นคำฉันท์ภาษาบาลีไว้ว่า

ลลิจ เต นิปผลิตา
 มัตถโก จะ ปทาติโต
 สหพา เต มาสุกา ภคคา
 อหะ ไซ ตวัง วิโรจสิ

แปลถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

ไซ้ข้อเจ้าทั้งมวลล้วนและแหลก
 ลมองแยกแตกไหลไปสู่ภูผิน
 ชีโครงหักพินาศกลาดเกลื่อนดิน
 รุ่งเรืองสมใจจิตเจ้าแล้วเอย

ครั้นพระพุทเจ้าตรัสชาดกเรื่องนี้จบลง ได้ทรงแสดงอริยสัจ ๔ แล้วทรงอธิบายถึงการกลับชาติของตัวละครในเรื่องชาดกว่าสุนัขจิ้งจอก ในครั้งนั้น คือพระเทวทัตในบัดนี้ ส่วนพญาราชสีห์ในครั้งนั้นคือพระพุทองค์ในบัดนี้

จบเรื่อง วัดรอยเท้าราชสีห์ ลงด้วยประการฉะนี้

สัตว์ป่าถวายสังฆทานพระฤๅษี

เรื่องสัตว์ป่าถวายสังฆทานพระฤๅษี มีอยู่ในอัมพชาดกจาก
อรรถกถาชาดก ในกุสณพาวรรค เอกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้า
ตรัสชาดกเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเชตะวัน กรุงสาวัตถี
เมืองหลวงของแคว้นโกศล ทรงปรารภความประพฤติของพระภิกษุ
รูปหนึ่งซึ่งพื้นเพภูมิหลังดั้งเดิมก่อนบวชเป็นชาวเมืองสาวัตถีอยู่ในวาระ
พราหมณ์ ได้ฟังธรรมพระพุทธรเจ้าก็บังเกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงกราบทูล
แจ้งเจตน์จำนงขอบวช พระพุทธรเจ้าก็ประทานให้ตามใจเจตนา

ภายหลังบวชเป็นพระสาวกของพระพุทธรเจ้าแล้ว คงจะเป็นเพราะ
ท่านเป็นพราหมณ์เคร่งครัดในระเบียบพิธีการมาก่อน ท่านจึงเคร่งครัดใน
ธรรมเนียมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าซึ่งเรียกว่า "วัตร" ต่าง ๆ
โดยไม่มีบกพร่องแม้แต่ข้อเดียว เช่นปฏิบัติอุปัชฌายวัตร ธรรมเนียม
ปฏิบัติพระอุปัชฌาย์ อาจารย์วัตร ธรรมเนียมปฏิบัติพระภิกษุผู้เป็น
อาจารย์ และอุโบสถวัตร ธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับการลงโบสถ์ทำ
สังฆกรรม เป็นต้น

นอกจากเคร่งครัดธรรมเนียมดังกล่าวแล้วพระภิกษุผู้นี้ยังขยันปัด
กวาดลานวัด โรงอุโบสถหรือโบสถ์และทางเดินเข้าวัดตลอดถึงทางเดินไป
วิหารภายในวัด ทั้งยังจัดตั้งน้ำดื่มน้ำใช้ไว้บริการประชาชนผู้เข้าวัดฟัง
ธรรมจำศีลและมาเฝ้าพระพุทธรเจ้า นับว่าท่านเป็นเยี่ยมในการปฏิสังขาร
ต่อนับด้วย

ชาวบ้านที่เข้าวัดฟังธรรมจำศีล รวมทั้งที่มาเพื่อเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้รับการต้อนรับจากท่านด้วยเมตตาอัธยาศัยดียิ่งก็พอใจและตั้งใจไม่รู้ลืม จึงจัดอาหารคาวหวานมาถวายท่านล้นหลาม อาหารนั้นได้เกิดผลพลอยได้มาถึงพระสงฆ์ทั่วไปในวัดได้ฉันกันอัมมหาราษฎรไปด้วย

ความเป็นไปที่เกิดขึ้นแก่พระภิกษุรูปนี้คล้ายกับที่เกิดขึ้นแก่พระสาวกอีกรูปหนึ่งของพระพุทธเจ้าไม่ว่าจะไปที่ไหนและอยู่ที่ไหน ที่นั่น ลากลับการะลันเหลือ เมื่อออกไปโปรดสัตว์บัณฑิตก็รับไม่หวาดไม่ไหวเพราะอำนาจผลบุญอย่างหนึ่งที่เคยทำไว้ในอดีตชาติ นั่นคือในอดีตชาติท่านบวชเป็นพระภิกษุเห็นแม่สุนัขตาบอดทั้งสองข้างพาลูกน้อยมะงุมมะงาหราด้วยความโหยหิวมาตามถนน ท่านจึงให้อาหารและน้ำที่เหลือจากการฉันแก่มันและลูกของมันกิน แม่สุนัขตาบอดพร้อมกับลูกน้อยได้กินแล้วมีความสุขสำราญ มีกำลังเรียวแรงแล้วก็จากท่านไปตามยถากรรม

พระภิกษุรูปนี้ก็ทำนองเดียวกัน แต่อดีตบุญกรรมดีของท่านต่างจากพระภิกษุที่เคยให้ข้าวและน้ำแก่สุนัขดังสาธกนั้น

พระสงฆ์ทั้งปวงได้สนทนากันถึงเรื่องนี้ในธรรมสภาที่วัดในเย็นวันหนึ่ง ความทราบถึงพระพุทธเจ้าในเวลาต่อมาพระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังที่ประชุมสงฆ์ แล้วตรัสว่าพระภิกษุรูปนี้เคยประพฤติดี ให้เกิดผลดีอย่างนี้แต่ในบัดนี้ท่านนั้นกินหาไม่ แม้ในอดีตชาติก็เคยประพฤติอย่างนี้มาแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงใครทราบเรื่องในอดีต ได้กราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดง พระพุทธเจ้าจึงตรัสอัมพชาดก

เรื่องมีดังต่อไปนี้

พระฤๅษีคนหนึ่งตั้งอาศรมบำเพ็ญพรตอยู่ที่เชิงเขาหิมพานต์ มีพระฤๅษีอาจารย์เป็นหัวหน้าคณะ และมีพระฤๅษีเป็นศิษย์บริวารหลายร้อยตน ครั้นนั้นเชิงเขาหิมพานต์แห่งนั้นเกิดฝนแล้งอย่างร้ายแรง น้ำตามลำห้วยหุบเขาแห้งขอด บรรดาสัตว์ป่าทุกชนิดต่างเกิดระส่ำระสายลำบาก ด้วยไม่มีน้ำจะกิน

ในบรรดาพระฤๅษีผู้เป็นศิษย์บริวารของพระฤๅษีใหญ่เหล่านั้น มีพระฤๅษีตนหนึ่งซึ่งเคร่งครัดในการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญพรตภาวนา ได้เห็นลำสัตว์ป่าล้มตายด้วยกระหายน้ำ ที่ยังไม่ตายก็ทนทุกขเวทนา จึงเข้าป่าตัดเอาไม้ไผ่มาทำลำรางต่อกันไปให้ห่างจากเขตอาศรม แล้วโพงน้ำจากบ่อขึ้นมาใส่ลำรางให้น้ำไหลไปยังแอ่งขังน้ำ บรรดาสัตว์ป่าทั้งปวงก็ได้ดื่มได้กินน้ำนั้นกันสำราญสุขทั่วหน้า

เพราะเหตุที่ท่านเกิดปิติโพธิ์คือกังวลถึงความเดือดร้อนของสัตว์ป่า ท่านจึงไม่เป็นอันได้บำเพ็ญพรตภาวนา แม้แต่เข้าป่าหาผลไม้ฉันก็ไม่มีความได้ไป ทำให้ท่านอดอาหารร่างกายซูบผอมลง

ฝ่ายบรรดาสัตว์ป่าทั้งมวลคงรู้ได้ด้วยสัญชาตญาณ จึงจัดประชุมปรึกษารื้อกันขึ้น แล้วตกลงวางระเบียบกติกาไว้ว่าตั้งแต่นี้เป็นต้นไป สัตว์ตัวใดลงมากินน้ำที่หลว่งพอพระฤๅษีบริวาร ขอให้ผลไม้สุก เช่น มะม่วงและขนุน เป็นต้น มาถวายพระฤๅษีผู้ใจเมตตาอารีทุกผู้ทุกตัว

ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา อาศรมพระฤๅษีทั้งหมดก็หลากลับไปด้วยผลไม้ป่านานาชนิด จนพระฤๅษีทั้งปวงฉันไม่หมด พระฤๅษีผู้เป็นหัวหน้าคณะจึงประชุมพระฤๅษี แล้วกล่าวยกย่องพระฤๅษีผู้โพงน้ำใส่

ลํารางให้ลัตว์ได้กิน ความว่าผู้เคร่งครัดวัตรปฏิบัติแม้เพียงผู้เดียว ยิ่งก่อให้เกิดผลดีแก่พระฤๅษีทั้งหมดได้ถึงปานนี้

ครั้นแล้วพระฤๅษีหัวหน้าคณะก็ได้ให้โอวาทบรรดาพระฤๅษีบริวาร ด้วยการพรรณนาความดีของความเพียรพยายามซึ่งท่านผู้เรียบเรียงชาดกได้ร้อยกรองเป็นฉันทภาษาน่าฟังว่า

วายเมถะวะ ปริโต

นะ นิพพินเทยยะ ปณฺธิโต

วายมัสสะ พลัง ปัสสะ

มุตตา อัมพา อนินฺติหัง

แปลถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

เกิดเป็นคนควรมากมีวิริยะ

ไม่ควรจะเหนื่อยหน่ายคลายเพียรกล้า

จงผลเพียรพากเพียรกลากานตา

ที่ลัตว์ป่าครุฑถวายเออ

พระพุทธเจ้าตรัสชาดกเรื่องนี้จบ แล้วทรงแสดงอริยสัจ ๔ แล้วทรงอธิบายการกลับชาติบุคคลในเรื่องชาดกว่า พระฤๅษีผู้เมตตาสัตว์ป่า จัดหาน้ำให้มันกิน จนลัตว์ป่าสำนึกคุณได้พากันขนผลไม้มาถวาย คล้ายถวายเป็นสิ่งขมาทูลลากัตถผลไม้นั้นครั้งนั้น คือพระภิกษุผู้เคร่งวัตรปฏิบัติในบัดนี้ ส่วนพระฤๅษีใหญ่หัวหน้าคณะครั้งนั้นคือพระพุทธองค์ในบัดนี้

จบเรื่อง ลัตว์ป่าถวายสิ่งขมาทูลพระฤๅษี ลงด้วยประการฉะนี้

นางนกไส้ล้มช้างเถื่อน

เรื่องนางนกไส้ล้มช้างเถื่อนนี้มีอยู่ในลัทธิขงจื๊อ จากอรรถกถา
ชาดก ในมณีคุณทลวรรค จตุกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้า
ตรัสชาดกเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์
เมืองหลวงแคว้นมคธ ทรงปรารภเรื่องพระสงฆ์สนทนากันด้วยเรื่องความ
กักขฬะหยาบช้าของพระเทวทัต เช่น คอยวางแผนปลงพระชนม์พระ
พุทธรเจ้าหลายครั้ง จนความทราบถึงพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าจึงตรัสว่า
พระเทวทัตจะได้ใจโหดเหี้ยมแต่บัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ เพราะในอดีตชาติก็
เคยเป็นอย่างนี้มาแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงใคร่ทราบ ได้กราบทูลอาราธนา
ให้ทรงแสดง พระพุทธรเจ้าจึงตรัสลัทธิขงจื๊อ

เรื่องมีดังต่อไปนี้

พญาช้างใหญ่เป็นหัวหน้าจาชโขลง มีช้างบริวารจำนวนมาก
คำว่าจำนวนมากนั้นถ้าแปลตามต้นฉบับชาดกเรื่องนี้ก็ว่า “แปดหมื่นตัว”
อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ การเดินทางเคลื่อนไหวไปในทิศทางใดของช้าง
ทั้งโขลงนั้น พญาช้างจะเป็นผู้นำขบวน

ขบวนช้างได้มุ่งหน้าไปตามทางที่ช้างเคยผ่าน พลันพญาช้างก็ได้
เห็นนางนกไส้หรือนกกระในตัวหนึ่งที่รูปร่างเพรียว ปากยาว แข็ง
สามารถเจาะเนื้อไม้แข็งจิกกินตัวหนอนได้ ได้ผวาออกจากรังพร้อมกับ
กางปีกทั้งสองร้องลั่น พญาช้างหยุดชะงัก กิริยานกไส้ร้องลั่นนั้นท่าน

ผู้เรียบเรียงชาดกได้ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษามนุษย์ร้อยกรองเป็นคำ
ฉันทภาษาบาลี ซึ่งถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ดังนี้คือ

ท่านเจ้าชาพญาชสาร
ข้ากราบท่านด้วยปีกทั้งสองข้าง
โปรดเมตตาอุกน้ยข้าขวางทาง
อย่าก้าวย่างเหยียบย่ำทำลายเอย

พญาช้างชำเลื่องคู่ที่สุ่มทุมพุ่มไม้ทางเบื้องหน้า ก็เห็นรังนกไส้มี
ลูกนกไส้ยังอ่อนนอนกองกันอยู่ในรัง ก็บังเกิดจิตอ่อนโยนด้วยอำนาจ
เมตตา จึงก้าวเข้าไปเป็นคร่อมรังนกไส้ไว้ ปล่อยให้ช้างบริวารเดินเสียด
สีข้างของตนหลีกทางผ่านไปจนหมด เมื่อช้างบริวารไปกันหมดแล้ว
พญาช้างจึงบอกแม่นางนกไส้ด้วยความปรารถนาดีว่า ยังมีช้างพลาย
เถื่อนอีกเชือกหนึ่ง ซึ่งกำลังเดินตามมาห่าง ๆ ช้างหลังโขลงช้าง เป็น
ช้างสันดานหยาบ ดุร้าย ไม่เชื่อฟังใครเข้ากับใครไม่ได้ ชอบอยู่เดียวดาย

“ขอให้เจ้าระวังลูกของเจ้า และขอให้เจ้าพูดขอร้องช้างเถื่อนนั้น
โดยดี” สั่งความแล้วพญาช้างใจอารีก็ก้าวเดินตามโขลงช้างไป

สักพักหนึ่ง นางนกไส้ได้เห็นช้างเถื่อนแหวกพุ่มไม้ก้าวสวบสาบ
เดินมา นางนกไส้จึงกางปีกทั้ง ๒ ไหว้แล้วอ่อนนวยดังถอดเป็นกลอน
สุภาพว่า

ท่านเจ้าชาพญาช้างเปลี่ยว
ได้โปรดเหลียวชำเลื่องลูกน้ยข้า
ส่วนขนปีกยังไม่งอกออกมา
ขอเมตตาไว้ชีวิตอย่าปลิดเลย

พญาช้างเถื่อนร้องฮึ่มอำคำรามด้วยความขุ่นเคืองใจว่า
 แน่เจ้าช่างเพ้อพจนางนงได้
 ขำช่างใหญ่เจ้าไซร้นกกระจอยร่อย
 เจ้าอย่ามาครวญคร่ำทำลำออย
 ข้าจะเหยียบลูกน้อยเจ้าแน่เอย

กล่าวจบ พญาช้างเกรไม่ยอมฟังคำวิงวอนของแม่นกไส้กาวเข้า
 เหยียบรังลูกนก ลูกนกไส้ที่ยังเล็กแหลกละเอียดอยู่ได้ทำข้างอย่างไม่มี
 ขึ้นดี แล้วมีหน้าพญาช้างโหดยังฉีรดั่งฉ่ำๆ ทำให้รังนกและลูกนกซึ่ง
 ละเอียดแล้วนั้นลอยกระเด็นกระจายไป นางนกไส้กรีดร้องด้วยความ
 โกรธจัด และผูกใจเจ็บยิ่งนักว่า

แน่ว่าเจ้าพญาช้างชาติชั่วโหด
 เจ้าใจโหดเหี้ยมระห่ำย่ำลูกข้า
 วันหนึ่งเจ้าจะถึงทุกขเวทนา
 ตายอย่างทรมานไม่ช้าเอย

นางนกไส้ร้องให้ไปตีสนิทกับฝูงกา แล้วเล่าความทุกข์ให้กาฟัง
 และเล่าถึงแผนฆ่าช้าง กาฟังก็เห็นใจและรับปากว่า “ช่วยได้”

จากนั้น นางนกไส้ไปขอความช่วยเหลือแมลงวันหัวเขียว แมลงวัน
 หัวเขียวทราบความละเอียดแล้วก็ตอบว่า “ช่วยได้”

นางนกไส้ไปหากบฏเขาเล่าความให้ฟัง กบฏเขาก็ตอบว่า “ช่วย
 ได้”

ในเวลาต่อมา ฝูงกาบินไปเกาะหลังช้างเถื่อน ทำพิธีสนิทขอกจิก
 กินสัตว์เช่นเห็บที่เกาะหนังช้าง ฝูงกาได้ไปเกาะใกล้ลูกตาช้าง พอได้

โสภาสก็ใช้จะงอยปากจิกลูกตาทั้ง ๒ ข้างของข้าง ข้างเถื่อนร้อง
ครวญคราง ตาที่เคยมองเห็นก็แตกและบอดสนิท ถัดจากนั้นแมลงวัน
หัวเขียวก็บินหนึ่งไปวางไข่ใส่ตาข้าง พอไข่แตกเป็นหนอนหนอนไขดาเน่า
ข้างก็เจ็บปวดยิ่งนัก ข้างเถื่อนหลงทางหลงไขลงเดินมะงุมมะงาหรา
ไปตามยถากรรม เหนื่อย หิวโหย และกระหายน้ำ

กบฏเขาตัวที่อยู่บนยอดเขาก็กส่งเสียงร้องอบ ๆ อีบ ๆ ข้างหัน
ไปตามเสียงกบ ตะเกียกตะกายขึ้นยอดเขาเพื่อไปยังที่เกิดของเสียงกบร้อง
ด้วยสำคัญมั่นหมายว่าจะต้องมีหนองน้ำอยู่ ณ ทางทิศนั้น ครั้นขึ้น
ไปถึงยอดเขา เสียงกบนั้นก็พลันเงียบลงแล้วกบฏเขาที่อยู่ทางเทือกเขา
ข้างล่าง ก็ส่งเสียงร้องอบ ๆ อีบ ๆ แว่วขึ้นมา ข้างเถื่อนที่ทนทุกขเวทนาก็
หันหลังลงจากยอดเขา

ทันใดนั้นเอง ข้างเถื่อนเหยียบก้อนหินพลาดลื่นเกลือกไถลเสีย
การทรงตัว ดีลังกาหล่นลือลงมาจากยอดเขา ร่างมีหมากกระแทกเข้ากับ
พื้นหุบเหวข้างล่างเสียงดังสนั่นเหมือนแผ่นดินถล่มหลาย

นางนกไผ่ได้ยินเสียงนั้นลั่นไปทั้งปากก็บินมาดู พอรู้ว่าข้างเถื่อน
ตายแล้ว ก็ส่งเสียงร้องว่าเริง บินถลาลงไปเกาะซากข้างเถื่อนเดินได้ไปมา
แล้วก็นินหายเข้าป่าไปในหุบเขา

พระพุทธเจ้าตรัสขาดกเรื่องนี่จบลงแล้ว ตรัสพระพุทธวัจนะ
แก่พระสงฆ์ทั้งปวง ดังพระบาลีว่า “กาคัญจะ ปัสสะ ลญฺภิกัง ปัสสะ
เวรฺสสะ เวรินัง” เป็นอาทิ ถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

ภิกษุสงฆ์จึงดูสัตว์ทั้งสี่
 บรรดามีฝูงกาแลนกไล่
 กบภูเขาเจ้าแมลงวันช่วยกันไข
 ล้มช้างใหญ่ด้วยใจจองเวร
 ช้างเถื่อนถึงซึ่งความพินาศ
 เพราะบังอาจก่อกรรมทำบาปหนา
 เสร็จตามสนองต้องทันตา
 ทุกท่านอย่าก่อเวรเช่นนั้นเคย

จบแล้วทรงแสดงอริยสัจ ๔ ขมวดท้ายแล้วทรงอธิบายการกลับ
 ชาติของตัวละครในเรื่องชาติกว่า ช้างเถื่อนหยาบช้าในครั้งนั้นคือพระ
 เทวทัตในบัดนี้ ส่วนพญาเจ้าไขลงช้างใจอารีครั้งนั้น คือ พระพุทธองค์ใน
 บัดนี้

จบเรื่อง นางนกไล่ล้มช้างเถื่อน ลงด้วยประการฉะนี้

สถานกอลเวง

เรื่องสถานกอลเวงมีอยู่ในอุลลุขชาดก จากอรรถกถาชาดก ดิกนิบาต
แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้า
ตรัสชาดกเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเชตวัน กรุงสาวัตถี
เมืองหลวงของแคว้นโกศล ทรงปรารภเรื่องพระภิกษุสงฆ์นำมาสนทนา
กันในธรรมสภา เรื่องนั้นคือที่ลานวัดพระเชตวันนั้น พอเข้าขึ้นมาจะเห็น
ชาคนกเค้าและกาตกเกลื่อนอยู่ตามลานวัด ทั้งนี้ด้วยเวลากลางวันฝูงกา
ได้พากันไล่จิกตีนกเค้าบาดเจ็บล้มตายลงมาก แต่ครั้นเวลาพระอาทิตย์
อัสดงซึ่งเป็นเวลาที่นกเค้าออกหากินและตาแจ่มใส ฝูงนกเค้าก็ยกพวก
ออกแก้แค้นไล่จิกหัวกาจนบาดเจ็บล้มตายลงเกลื่อนลานวัดพอ ๆ กัน เมื่อ
พระสงฆ์ทั้งปวงทำความสะอาดปัดกวาดลานวัด ได้ปัดกวาดซากของสัตว์
ทั้งสองฝ่ายไปใส่เชิงได้หลายเชิงเป็นที่น่าเวทนา

ครั้นตักย่นจึงสนทนากันว่าสัตว์ปีกทั้งสองจำพวกนี้จองกรรม
จองเวรกันมาแต่ครั้งใด เมื่อเห็นกันจึงชอบราววิจิกิตกันเป็นพัลวัน

พระพุทธรเจ้าได้เสด็จมาในที่ประชุม ได้ทรงทราบเรื่องที่พระสงฆ์
สนทนากัน แล้วตรัสตอบปัญหาข้างต้นนั้นว่า นกทั้งสองเผ่านี้ได้ก่อกรรม
ทำเวรกันมาตั้งแต่ปฐมกัปแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงใคร่ทราบเรื่องในอดีต
ได้กราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดง พระพุทธรเจ้าจึงตรัสอุลลุขชาดก

เรื่องมีดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล เมื่อมีมนุษย์และสัตว์เกิดขึ้นในโลก หมู่มนุษย์ได้ประชุมกันเพื่อเลือกตั้งผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งมีความรู้ความสามารถขึ้นเป็นหัวหน้าฝ่ายสัตว์สี่เท้าก็เลือกตั้งให้พญาราชสีห์เป็นพญาแห่งฝูงสัตว์ พวกมัจฉาชาติคือปลาในน้ำก็เลือกให้ปลาอานนท์ขึ้นเป็นหัวหน้า

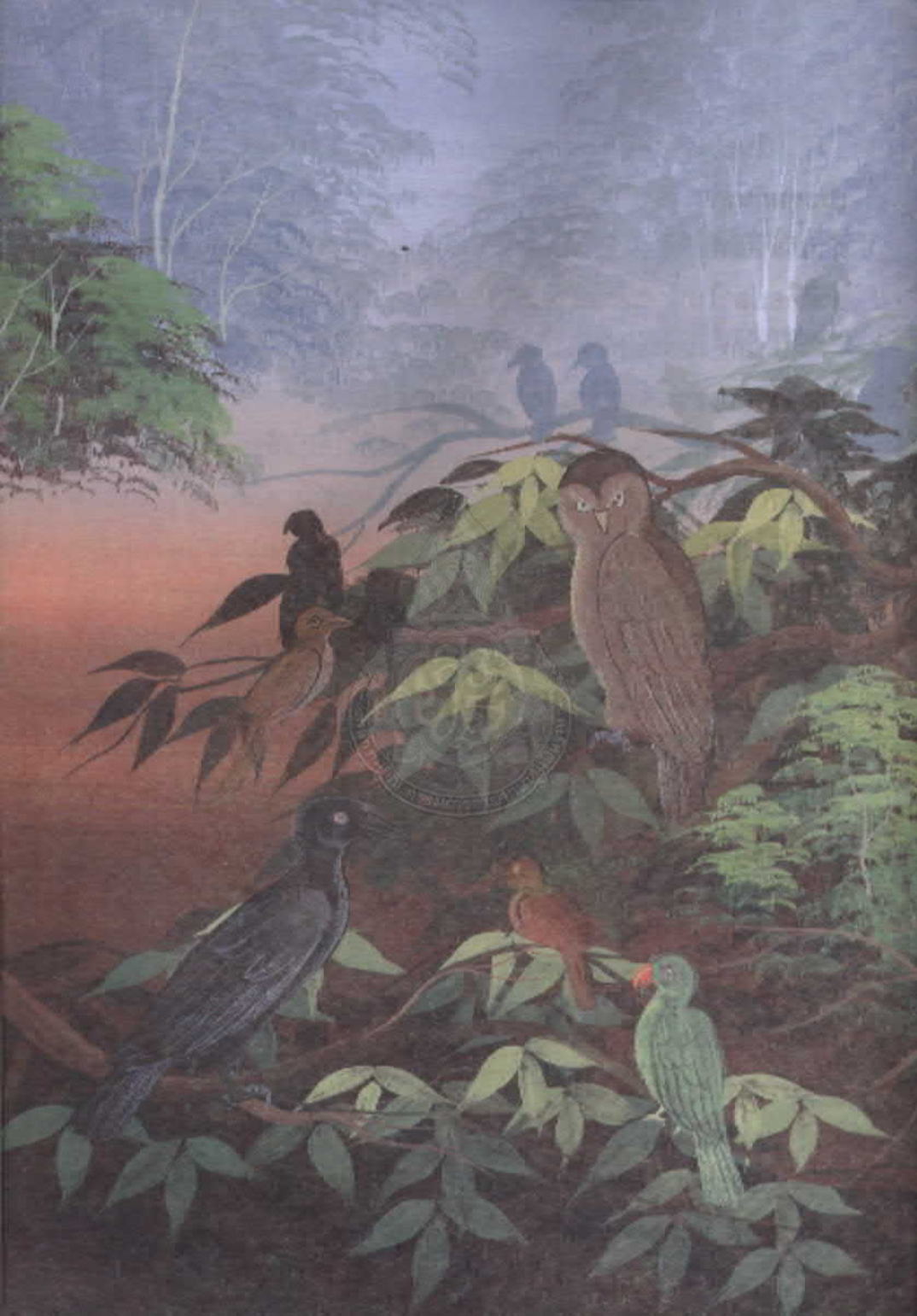
นกทั้งหลายทั้งปวงก็อยากมีหัวหน้าหรือนายกรัฐมนตรีแห่งนกบ้างจึงจัดประชุมสมาชิกรวมทุกชนิดให้มาออกเสียงเลือกตั้งผู้นำนกกันเมื่อมาพร้อมกันในสถานที่ประชุมนกแล้ว นกซึ่งได้รับเลือกให้เป็นประธานสถาน ก ก็ถามความเห็นสมาชิกรวมในที่ประชุมว่าผู้ใดเห็นว่านกสกุลใดสมควรได้รับเลือกเป็นนายกของนก ก็ขอให้เสนอความเห็นขึ้นมา

นกตัวหนึ่งก็ส่งสัญญาณขอพูดเสนอ เมื่อได้รับอนุญาตก็เสนอว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่านกเค้าเหมาะสมที่สุดที่จะเป็นนายกของพวกเรา”

ประธานที่ประชุมนกประกาศขึ้นถึง ๒ ครั้งว่ามีผู้ใดเห็นด้วยหรือคัดค้านหรือไม่ นกหลายตัวออกเสียงเห็นด้วย แต่ก่อนจะประกาศวาระที่ ๓ กากิขออนุญาตประธานสถานนกพูด คำขอของกานั้น ท่านผู้เรียบเรียงชาดกเรื่องนี้ได้ร้อยกรองเป็นคำฉันท์ภาษาบาลี แปลถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

ข้อที่พี่ทั้งหลายให้นกเค้า
ขึ้นเป็นเจ้าเหนือนกที่ผกผัน
ข้าพเจ้าขอสำแดงแจ้งระบิล
ว่าพวกกาทั้งสันใคร่ค้ำนอ

ประธานสถานนกก็อนุญาตให้กาพูดได้ คำอนุญาตนั้นเป็นฉันท์ภาษาบาลี ซึ่งถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า

เราขอให้สหายกาได้ปราศรัย
แต่ขอให้ละมุนละไมด้วยเหตุผล
ให้บรรดาสกุนาปัญญาชน
เงี่ยโสตทนฟังได้ไม่หยาบเอ่ย

เมื่อได้รับอนุญาต กากิลุกขึ้นปราศรัย ซึ่งท่านผู้เรียบเรียงชาดกได้
ร้อยกรองเป็นฉันทภาษาบาลี ถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

ขอแถลงแจ้งค้ำท่านนงเค้า
เพราะว่าเขาไม่เร็นร่าหน้าบูดบึ้ง
ยามไม่โกรธหน้าเหมือนผีถ่มทิ้ง
ยามโกรธซึ่งเป็นเช่นไรเอ๋ย

นงเค้าได้ฟังกาอธิบายกระทบบุคลิกส่วนตัวของตนเช่นนั้นก็
โกรธยิ่งนัก ในชาดกเรื่องนี้ไม่ได้บอกไว้ว่านงเค้าได้กล่าวโต้ตอบ แต่ใน
คัมภีร์ไตรโลกมีบรรยายเพิ่มเติมไว้ว่ามีผู้เสนอกาขึ้นเป็นนายกผู้งนก
นงเค้าได้ทูลขออนุญาตประธานสภานกพูด เมื่อประธานสภาอนุญาต นก
เค้าจึงอธิบาย คำอธิบายนั้นแปลถอดเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

ที่เสนอแนะกาข้าขอค้ำ
ด้วยสันดานมันชั่วช้าหาเทียบได้
ขอบขโมยของคนอื่นอยู่รำไป
อันนิสัยกาชั่วรู้ทั่วกัน
ถ้าเลือกมันขึ้นมาเป็นนายก
พวกเรานกกลายเป็นทาสชาติสุขสันต์

ต้องส่งส่วยปลาไซให้แก่นัน

กินทุกวันมันสุขเราทุกข์เอ๋ย

ฝูงนกอีอึ้งเห็นด้วยกับนกเค้า ฝ่ายกาเล่าก็ประท้วงด้วยการบิน
ถลาออกจากที่ประชุมพลางส่งเสียงร้องคัดค้านว่าก้า! ก้า! ก้า! ซึ่งชาดก
แปลภาษาร้องของกานั้นว่า “ข้าพเจ้าขอค้าน! ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย!”

ฝ่ายนกเค้าก็ทนเป็นสุภาพนุกผู้ทรงเกียรติอยู่ไม่ไหว ได้บินไล่ต่อย
จิกตีกา ทั้งสองสัตว์ก็วางมวยจิกตีกันพัลวัน โดยไม่สนใจว่าที่ประชุมเห็น
พ้องกันเลือกหงส์ขึ้นเป็นนายกของนก

พระพุทธเจ้าตรัสว่า กากับนกเค้านั้นได้ผูกปมเวรพยาบาทกันมา
แต่ครั้งนั้น เห็นกันเข้าที่ไหนเป็นวิวาทกันที่นั่น ครั้นแล้วได้ตรัสพระ
พุทธวิจนะคาถาว่า

น หิ เวนะ เวนานิ

สัมมันติธะ กุทาจนัง

อเวเรนะ จ สัมมันติ

เอสะ ธัมโม สนนตโน

ถอดความคำแปลเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

เวรระงับด้วยเวรตอບสนอง

ไม่เคยพ้องพบมีที่ไหนไหน

แต่ถ้าไม่จองเวรเช่นฆ่าใคร

นั่นแหละไฟเวรดับระงับเอ๋ย

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงชาดกเรื่องนี้จบแล้วและทรงประกาศ
 อริยสัจ ๔ แล้วก็ทรงอธิบายถึงการกลับชาติของตัวละครไว้เพียง
 ว่าพญานางส์ที่ได้รับคัดเลือกจากสภานกครั้งนั้น คือพระพุทธองค์ในบัดนี้
 จบเรื่อง สภานกอลเวง ลงด้วยประการฉะนี้

ช่างกับหมาเพื่อนรัก

เรื่องของช่างกับหมาเพื่อนรักมีอยู่ในอภินิหารชาดก จากอรรถกถาชาดก ในอภินิหารวรรค เอกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้าตรัสชาดกเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเชตุวัน ในกรุงสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้นโกศล ทรงปรารภเรื่องพระภิกษุแก่กับอุบาสกคนหนึ่งซึ่งเคยเป็นสหายกัน

ความสรุปมีดังต่อไปนี้

ในเมืองสาวัตถีมีชาย ๒ คน เป็นเพื่อนรักกันมาก อีกคนหนึ่งบวชเป็นภิกษุในเวลาต่อมา แม้วิถีชีวิตจะแยกกัน แต่ทั้งสองก็หาแยกกันไม่ พระบวชใหม่แต่อายุมากแล้วที่เรียกว่าพระแก่นั่นมักไปฉันอาหารที่บ้านอุบาสกผู้เป็นเพื่อนเก่า เมื่อเพื่อนเก่าเห็นเพื่อนพระภิกษุมาหาถึงบ้านก็ดีใจ จัดอาหารให้ฉัน เมื่อพระฉันอิ่มตัวเองจึงลงมือกินข้าวแล้วก็นั่งคุยกันนาน จบเรื่องคุยที่บ้านแล้วเมื่อพระภิกษุผู้เป็นเพื่อนอำลากลับวัด อุบาสกผู้เป็นเพื่อนก็ตามส่งพระภิกษุผู้เป็นเพื่อนจนถึงวัด ครั้นถึงวัดแล้วพระภิกษุก็ชวนอุบาสกผู้เป็นเพื่อนให้นั่งคุยกันต่ออีก คุยกันจนบ่ายเกือบเย็น จวนเวลาประตูเมืองจะปิด อุบาสกผู้เป็นเพื่อนก็อำลาพระกลับเข้าเมือง พระก็ออกมาส่งอุบาสกจนถึงประตูเข้าเมือง นั้นแหละทั้งสองจึงแยกกัน เป็นอย่างนี้เนื่องนิจสืบมา

พระภิกษุสงฆ์ในวัดได้เห็นได้ทราบความประพจน์ของคนทั้งสองที่รักกันเหมือนจะแยกกันไม่ออก ก็สนทนากันถึงเรื่องนี้ ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงเสด็จมายังศาลาธรรมสภาซึ่งเป็นสถานที่สนทนากันของพระภิกษุสงฆ์ในวัด ได้ตรัสบอกพระสงฆ์ทั้งปวงว่า พระแก่กับอุบาสกคนนั้นจะรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกันแต่ในบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ เพราะในอดีตชาติก็เคยเป็นอย่างนี้มาแล้ว เมื่อพระสงฆ์ทูลอาราธนาให้ทรงแสดงเรื่องราวในอดีตพระพุทธเจ้าจึงตรัสอภิณหาค

เรื่องพิสดารมีดังต่อไปนี้

ในบริเวณजनของเจ้าเมืองมีโรงช้าง และมีช้างสำคัญเชือกหนึ่งอยู่ในโรงช้างนั้น มีเจ้าหน้าที่ที่เรียกว่าคชบาล คือเจ้าหน้าที่เลี้ยงช้างอยู่ประจำทำหน้าที่ให้อาหารช้าง

อาหารช้างอย่างหนึ่งซึ่งช้างชอบกินคือข้าวสุกปั้นเป็นก้อน จะเป็นข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้าไม่ทราบได้ เวลาช้างกินข้าวสุก เมล็ดข้าวสุกก็ร่วงจากปากช้าง ลูกหมาตัวหนึ่งได้กลิ่นอาหารช้างคือข้าวสุก จึงมาที่โรงช้างคอยเก็บกินเมล็ดก่อนข้าวสุกที่หล่นลงดิน

ด้วยเหตุที่สัตว์ทั้งสองพบกันและเห็นกันบ่อย ๆ ก็เกิดวิสาสะอันได้แก่ความคุ้นเคย พอคุ้นเคยก็เกื้อกูลกัน อันเป็นปัจจัยให้เกิดความรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกัน และเป็นเพื่อนเล่นด้วยกัน

ช้างใช้วงจับลูกหมาแกว่งไกวไปมา ลูกหมาก็ไม่ว่าอะไร บางครั้งช้างก็จับลูกหมาขึ้นขี่หลังตัวเองบ้าง ให้นั่งบนกระพอง (ส่วนที่นูนเป็นปุ่มสองข้างศีรษะ) ตัวเองที่ความญ่นั่งบ้าง เป็นอย่างนี้ทุกวันมา ลูกหมาได้อาศัยกินเศษข้าวสุกในโรงช้างก็อ้วนท้วนน่ารัก แล้วเรื่องเศร้าก็มาถึงความรักของสัตว์ทั้งสอง

ชาวบ้านคนหนึ่งได้เห็นช้างกับลูกหมาเล่นกันด้วยความรักกัน ก็
นึกอยากได้ลูกหมานั้นไปเลี้ยงไว้ที่บ้าน จึงแอบนำเงินมอบให้คนเลี้ยง
ช้างทำนองขอซื้อลูกหมา ด้วยความโลภอยากได้เงิน คนเลี้ยงช้างก็มอบ
ลูกหมานั้นให้ชาวบ้านผู้นั้นไป

พอลูกหมาจากไป ช้างสำคัญของเจ้าเมืองก็เศร้าซึม เจ้าหน้าที่นำ
อาหารมาให้กินก็ไม่ยอมกิน นำลงอาบนํ้าก็ไม่มีแก่ใจขัดสัณฐานให้
ตัวเองอย่างเก่าที่เคยมา เรื่องช้างไม่ยอมกินอาหารทราบไปถึงเจ้าเมือง
เจ้าเมืองก็วิตกกังวลว่าช้างจะไม่สบาย จึงตามข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเป็น
บัณฑิตประจำเมืองเข้าพบ แล้วสั่งท่านบัณฑิตให้ไปดูอาการของช้าง

บัณฑิตไปที่โรงช้าง ตรวจตราดูโรงช้าง ดูอาการของช้างและ
สอบถามเจ้าหน้าที่เลี้ยงช้าง ก็ไม่พบความผิดปกติซึ่งจะเป็นสาเหตุทำให้
ช้างไม่สบาย บัณฑิตสังเกตอาการของช้างเห็นแต่ความเศร้าซึม คล้าย
ผิดหวัง คล้ายเสียใจ คล้ายคิดถึงอะไรสักอย่างที่ได้จากไป จึงสอบถาม
เจ้าหน้าที่เลี้ยงช้าง

บัณฑิต “ก่อนนี้โรงช้างนี้มีอะไรบ้างใหม่ที่ช้างชอบมาก”

เจ้าหน้าที่เลี้ยงช้าง “มีลูกหมาตัวหนึ่งครับนาย”

บัณฑิต “เวลานี้ลูกหมาตัวนั้นอยู่ไหน”

เจ้าหน้าที่เลี้ยงช้าง “ชาวบ้านคนหนึ่งจับเอาไปเลี้ยงแล้วครับ”

บัณฑิต “พวกเจ้ารู้ไหมล่ะว่าชาวบ้านคนนั้นเป็นใคร บ้านมันอยู่
ที่ไหน”

เจ้าหน้าที่เลี้ยงช้าง “ไม่ทราบขอรับนาย”

บัณฑิตจึงนำความเข้ารายงานเจ้าเมืองทราบ แล้วแก้ปัญหาเรื่องนี้โดยให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองถือกลองเดินตระเวน ไปในเมืองเดินพลาง ตีกลองประกาศไปพลาง เสียงกลองทำให้ชาวเมืองมุงดูก็ได้ยินเสียงเจ้าหน้าที่บ้านเมืองประกาศเป็นคำเด็ดขาดว่า “ผู้ใดจับลูกหมาจากโรงช้างไป ขอให้นำมาคืน ถ้าไม่นำมาคืนจะถูกลงโทษหนัก และใครที่ทราบข่าวเบาะแสว่าลูกหมาอยู่บ้านใครขอให้นำความมาแจ้ง ถ้าใครปิดบังซ่อนเร้นจะถูกลงโทษหนัก”

ไม่ช้าชาวบ้านที่แอบซื้อลูกหมาจากโรงช้างไป ก็รีบตะลี้ตะลาน แอบเอาลูกหมามาส่งคืนที่บริเวณไม่ไกลจากโรงช้าง

ด้วยความคิดถึงเพื่อนรัก พอลูกหมาตัวนั้นถูกปล่อยก็วิ่งเล่นโลดไปทีโรงช้าง ช้างได้เห็นลูกหมาเพื่อนรักกลับมาก็ น้ำตาไหลพราก ๆ ร้องให้ด้วยความดีใจ พลังไ้ซึ่งวงกอดลูกหมายกขึ้นบนกระพองของตนแล้วนำลง แล้วยกขึ้น ทำเช่นนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

เมื่อเจ้าหน้าที่เลี้ยงช้างนำอาหารไปให้กิน ช้างก็รีบกินและช้างได้แบ่งอาหารให้ลูกหมาเพื่อนรักกินด้วย

เจ้าเมืองได้ทราบข่าวก็ดีใจ จึงปูนบำเหน็จรางวัลแก่บัณฑิตเป็นอันมาก

พระพุทธเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายแล้วว่า ได้ทรงประกาศอริยสัจ ๔ แล้วทรงอธิบายสรุปการกลับชาติว่า ลูกหมาตัวนั้นคืออุบาสกเพื่อนของพระแก่ในบัดนี้ ช้างคือพระแก่เพื่อนของอุบาสกนั้น เจ้าเมืองคือพระอานนท์ ส่วนบัณฑิตคือพระพุทธองค์

จบเรื่อง ช้างกับหมาเพื่อนรัก ลงด้วยประการฉะนี้

พญาปลาซ่อนขอฝน

เรื่องพญาปลาซ่อนตั้งจิตอธิษฐานขอฝนมีอยู่ในมัจจุชาดก จาก
อรรถกถาชาดก ในวรรณวรรค เอกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธรูป
เจ้าไตรชาดกเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรูปประทับอยู่ในวัดพระเชตุวัน ในกรุงสวดีตี
เมืองหลวงของแคว้นโกศล ทรงปรารภฝนที่พระองค์ทรงบันดาลให้ตกลง
มา

ความของเรื่องมีดังต่อไปนี้

ในสมัยดังกล่าว แคว้นโกศลฝนไม่ตกเลยตลอดทั้งแคว้น เป็นเหตุ
ให้ข้าวกล้าพืชผลทั้งในไร่และในนาของชาวบ้านแห้งเหี่ยวตายได้รับความ
เสียหาย สาระเล็ก สาระน้อย สาระใหญ่ ๆ เช่น ที่เรียกว่าสาระโปกขรณี ที่
อยู่ใกล้ขั้วประตูในวัดพระเชตุวัน ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าและพระสงฆ์ได้อาศัย
เป็นที่ลงสรงอาบก็แห้งขอดขาดน้ำ

ฝูงกาและนกกินปลากั้มกันลงสระน้ำ ไข่จะงอยปากที่แข็ง
เหมือนคีมเหล็กจิกทิ้งฝูงปลาที่หลบมุดหัวลงไปในเปือกตม ปลาที่ตื่นรำ ๆ
แม้แต่เต่าที่อาศัยอยู่ในสระก็ยังถูกฝูงกาและนกจิกจนไม่กล้าโผล่
หัวออกมา

พระพุทธรูปเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นความวิบัติอันเกิดจากฝนแล้ง จึง
ทรงพระดำริว่าวันนี้ควรจะบันดาลให้ฝนตก

เมื่อราตรีสว่าง ได้อรุณวันใหม่ ทรงปฏิบัติกิจส่วนพระองค์ แล้วทรงครองจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกหมู่ใหญ่ตามปกติ เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้วเสด็จไปยืนอยู่ที่บันไดสระโบกขรณีในวัดพระเชตวัน รับสั่งให้พระอานนท์เข้าเฝ้าแล้วรับสั่งให้พระอานนท์จัดหาผ้าอาบน้ำฝนมาถวาย ตรัสบอกพระอานนท์ว่าพระองค์จะสงวนน้ำในสระ

พระอานนท์ “น้ำในสระไม่มี มีแต่เปือกตมมิใช่หรือพระพุทธเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้า “อานนท์ กำลังของพระพุทธเจ้าเช่นเรานั้นใหญ่หลวงยิ่งนัก เธอจงไปหาผ้าอาบน้ำฝนมาให้เรา เราจะสงวนน้ำ”

พระอานนท์จึงจัดหาผ้าอาบน้ำฝนถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงนุ่งผ้าอาบน้ำฝนด้วยชายผ้าข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งทรงใช้คลุมพระพุทธรูปลีแล้วทรงตั้งพระทัยว่าเราจะสงวนน้ำในสระโบกขรณี

ทันใดนั้นก็บังเกิดมหัศจรรย์ ด้วยทางเบื้องขอบฟ้าด้านทิศตะวันออกมีกลุ่มเมฆปรากฏขึ้น ครั้งแรกกลุ่มเมฆนั้นมีขนาดเท่าลานนวดข้าว แล้วต่อมาไม่ช้าได้แผ่กว้างออกไปอย่างรวดเร็วทั้งซ้อนกันหนาเป็นชั้น ๆ เกิดฟ้าแลบแปลบปลาบและฟ้าร้องส่งเสียงครืนครานมาแต่ไกล ไม่นานนักพายุใหญ่ก็หอบเมฆและสายฝนเทลงมาทำให้แคว้นโกศลทั้งสิ้นเจิ่งไปด้วยน้ำ น้ำไหลเอิบอาบป่าท่มเต็มหนองคลองบึงและสระทุกแห่ง รวมทั้งสระโบกขรณีในวัดพระเชตวันนั้นด้วย บรรดาปลา ปู เต่า และสัตว์น้ำทั้งหลายก็รอดจากวิบัติ

พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงสงวนน้ำในสระโบกขรณี เสร็จแล้วทรงครองจีวร แล้วเสด็จพุทธดำเนินไปประทับอยู่ในพระคันธกุฏี

ครั้นเวลาเย็น พระสงฆ์ทั้งปวงก็สนทนาด้วยเรื่องมหัศจรรย์ที่
พระพุทธรเจ้าทรงบันดาลให้ฝนตก พระพุทธรเจ้าทรงทราบเรื่องได้เสด็จมา
ยังที่ประชุม แล้วตรัสบอกพระสงฆ์ทั้งปวงว่า มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้นที่
พระองค์ทรงอธิษฐานให้ฝนตก แม้ในสมัยพระองค์ทรงเกิดในกำเนิดของ
สัตว์เดรัจฉานก็เคยบันดาลให้ฝนตกลงมาแล้ว

พระสงฆ์ทั้งปวงใคร่ทราบเรื่องราวในอดีต จึงได้กราบทูลอา
รธนาให้ทรงแสดง พระพุทธรเจ้าจึงทรงแสดงชาดกเรื่องพญาปลาซ่อน
ขอฝน

เรื่องมีดังต่อไปนี้

ที่ลำห้วยกลางป่าลึก ป่านั้นรกรดด้วยเถาวัลย์ ลำห้วยกำลังแห้งขาด
น้ำเพราะฝนไม่ตก ผุ้ปลาในลำห้วยกำลังวิบัติล้มตาย ชาวกล้าในนา
ชาวบ้านก็กำลังแห้งเหี่ยว ผุ้ปลาและเต่าที่ยังไม่ตายต้องมุดซุกหัวซ่อนลง
ในเปลือกตม เพื่อหลบหนีภัยจากผุ้กาและนกกินปลา

พญาปลาซ่อนได้เห็นความวิบัติ ซึ่งกำลังเกิดแก่ผุ้ปลาบริวารเช่น
นั้น จึงคิดว่าผู้อื่นนอกจากเราแล้วไม่มีใครสามารถปลดเปลื้องความทุกข์
ใหญ่หลวงครั้งนี้ได้ คิดเช่นนั้นแล้ว พญาปลาซ่อนใหญ่ที่มีสีกายเหมือน
ปทุมของต้นดอกอัญชัน มีตาทั้งคู่สีแดง ก็แหวกเปลือกตมสีดำออกมา มอง
ดูอากาศแล้วบันลือเสียงดัง เป็นคำสัตย์อธิษฐานแก่เทพดาผู้จะยัง
ฝนฟ้าให้ตก ความขอคำสัตย์อธิษฐานนั้นมีว่า

“ข้าแต่เทพเจ้า! เวลานี้ข้าพเจ้ากำลังเดือดร้อนเพราะหมู่ญาติ
ที่กำลังประสบทุกข์เป็นเหตุ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีศีล ถึงจะเกิดในโลกของสัตว์
เดรัจฉานซึ่งจะกัดกินพวกเดียวกัน และมัจฉาชาติ คือปลาอื่น ๆ เป็น

อาหาร แม้ข้าพเจ้าไม่เคยทำลายศีล กัดกินปลาเล็กปลาน้อยแม้ตัวเท่า
แมลงช้างสาร แม้สัตว์มีชีวิตอื่น ๆ ข้าพเจ้าก็ไม่เคยแตะต้อง ถ้าสิ่ง
ข้าพเจ้ากล่าวนี้เป็นความจริง ก็ขอให้ท่านได้ลบล้างบาปให้พ้นดวงมา"

ทันใดนั้น ฝนฟ้าใหญ่ก็ตกลงมายังลำห้วยและหนองคลองบึงทั่ว
ไปให้เจิ่งเต็มด้วยน้ำ ผุพังปลาและข้าวกล้าทั้งปวงก็รอดจากความวิบัติ

พระพุทธเจ้าตรัสชาดกเรื่องนี้จบลงแล้ว ทรงประกาศอริยสัจ ๔
จบแล้วทรงอธิบายการกลับชาติว่าผุพังปลาในครั้งนั้นคือพุทธบริษัทในบัดนี้
เทพผู้ยังฝนให้ตกในครั้งนั้นคือพระอานนท์ ส่วนพญาปลาซ่อน คือ
พระพุทธองค์ในบัดนี้

จบเรื่องพญาปลาซ่อนขอฝน พร้อมด้วยหมายเหตุท้ายเรื่องว่า
มีพระพุทธรูปอยู่ปางหนึ่งซึ่งมีพระพุทธรูปลักษณะยืน พระหัตถ์ขวาชี้ขึ้น
เหนือพระเศียร นั่นคือพระพุทธรูปแบบคันธารราชบุรีที่ได้มาจากอินเดีย
ในแคว้นดังกล่าว โทษเราเรียกว่า พระพุทธรูปปางขอฝน ซึ่งได้เรื่องราว
มาจากครั้งพระพุทธเจ้าทรงอธิษฐานขอฝน เรื่องที่คนไทยจับปลาซ่อน
มาแช่ขอฝน ก็เข้าใจว่าได้อิทธิพลมาจากชาดกเรื่องนี้

จบชาดกเรื่อง พญาปลาซ่อนขอฝน ลงด้วยประการฉะนี้

สามสัตว์เพื่อนตาย

เรื่องของสามสัตว์เพื่อนตายมีอยู่ในกรุงคัมภีชาดก จากวรรณคดี
ชาดก ในนันทกัณฑ์วรรณคดี ทุกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาของชาดกเรื่องนี้ และที่เป็นเหตุ
ให้พระพุทธรูปเจ้าตรัสไว้ นั้น มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเชตุวัน ในกรุงสาวัตถี
เมืองหลวงของแคว้นโกศล ทรงปรารภเรื่องพระเทวทัตพยายามปลง
พระชนม์พระองค์ ตามที่ทรงทราบจากคำสนทนากันของพระภิกษุสงฆ์
เมื่อทรงทราบเรื่องพระสงฆ์สนทนากันเช่นนั้นแล้ว ได้ตรัสบอกพระสงฆ์
ทั้งปวงว่า พระเทวทัตจะได้พยายามปลงพระชนม์พระองค์แต่ในบัดนี้
เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในอดีตชาติพระเทวทัตก็เคยทำอย่างนี้มาแล้ว เมื่อ
พระสงฆ์ใครทราบเรื่องราวในอดีต ได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธรูปเจ้า
เพื่อทรงแสดง พระพุทธรูปเจ้าจึงตรัสกรุงคัมภีชาดก ว่าด้วยกวาง เต่า
และนกกระเรียน

เรื่องมีดังต่อไปนี้

ที่ป่าใหญ่มีสระน้ำ ข้างสระน้ำนั้นเป็นป่าละเมาะ กวางตัวหนึ่ง
ได้อาศัยอยู่ในป่า เวลยามหิวกระหายน้ำก็ลงไปกินน้ำในเวลาปฐมยาม
หรือประมาณ ๓ ชั่วโมง ใกล้สระมีต้นไม้และที่ต้นไม้มีนกสตรึงตะ แผล
ตามตัวว่านกที่มีขนปีกเป็นร้อย ไทยเราแปลกันว่านกกระเรียน เป็นนกที่
จะอวยปากยาวและแข็งแรงมาก สามารถเจาะเปลือกไม้และกระพี้ไม้ จับตัว
หนอนที่บ่อนไม้ได้ มีกินเป็นอาหารได้ ในสระน้ำก็มีเต่าอาศัยอยู่ตัวหนึ่ง

ทั้งสามสัตว์ได้อาศัยน้ำในสระแห่งนี้ยังชีพ ได้พบได้เห็นกันมานานก็คุ้นเคยกัน ความวิสาสะคุ้นเคยกันนั้นทำให้เกิดความผูกพันเป็นความรักและทำให้สัตว์ทั้งสามเป็นเพื่อนรักกัน

ไกลจากสระแห่งนี้โขยู่ เป็นหมู่บ้านป่า ในหมู่บ้านนั้นมีนายพรานซึ่งออกล่าสัตว์เป็นประจำได้มาที่สระแห่งนี้ ได้เห็นรอยเท้าสัตว์วิ่งกินน้ำในสระ เป็นรอยเท้ากว้างใหม่ ๆ

นายพรานรู้ได้จากประสบการณ์ว่ากวางจะต้องลงกินน้ำในสระแห่งนี้อีก เวลาบ่ายจึงดักบ่วงที่พันด้วยเส้นเชือกสามเกลียวที่เหนียวดั่งไซ่เหล็ก ดักไว้ตรงทางที่กวางจะลงสระ แล้วถือหอกเดินกลับบ้านด้วยความคิดมั่นหมายว่าเข้ามิดวันพรุ่งนี้จะมาดักบ่วง

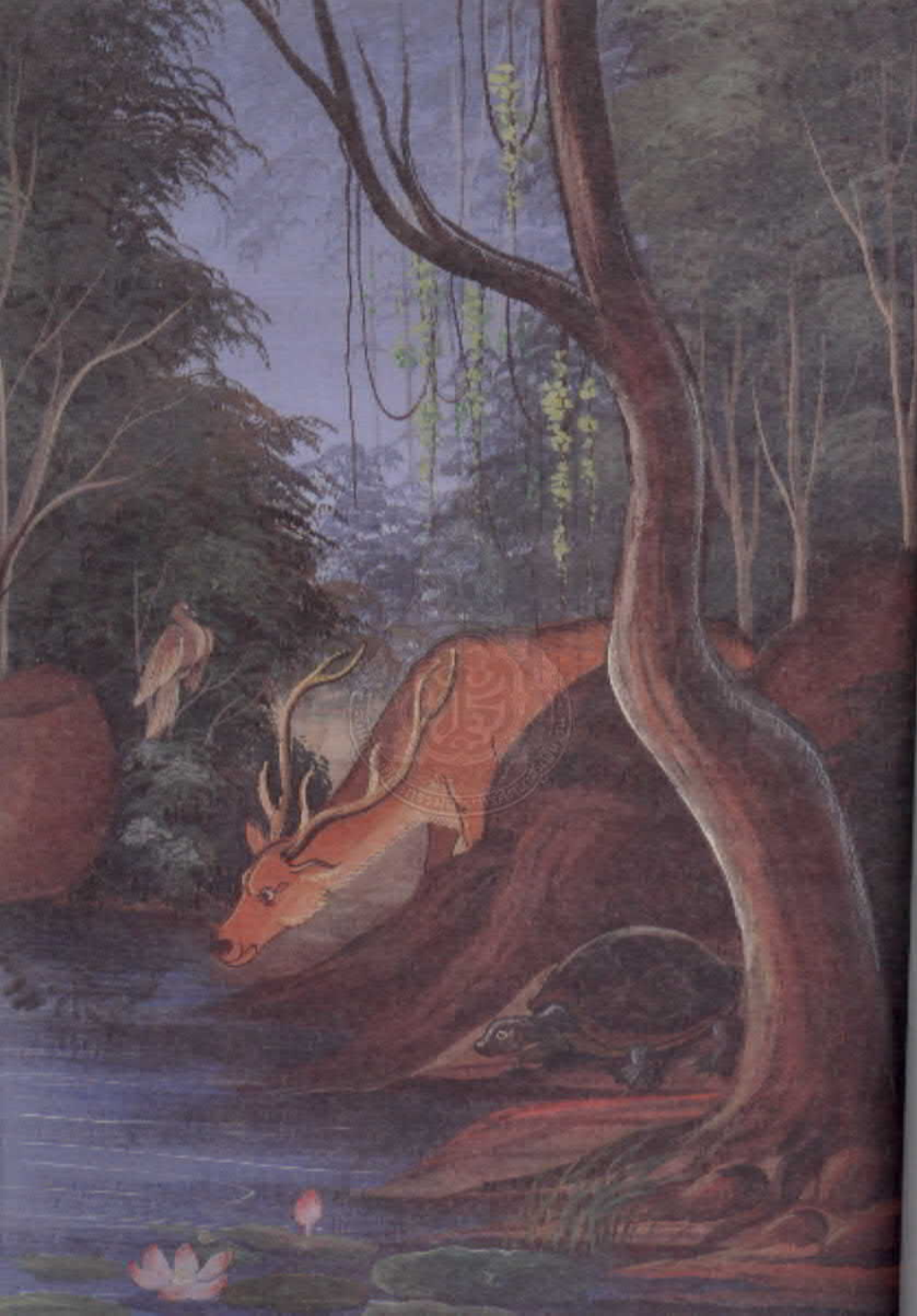
เวลาปฐมยาม หรือ ๓ หุ่่ม กวางลงกินน้ำในสระ เท้าเหยียบบ่วง นายพรานเข้า บ่วงรัดเท้าแน่นหนา กวางตกใจร้องลั่นเป็นสัญญาณบอกสองสหาย นกกระไนบนต้นไม้ได้ยินเสียง ก็จำได้ว่าเป็นเสียงของสหาย กวางจึงบินลงจากยอดไม้ไปดู ในเวลาเดียวกันเต่าในสระซึ่งได้ยินเสียงเพื่อนร้องลั่นตกใจก็รีบขึ้นจากสระมาดู นกกระไนและเต่าจึงปรึกษากัน

นกกระไน “เพื่อนอยู่ที่นี่ อยู่กับกวางเพื่อนของเรา พยายามกีดบ่วงด้วยเขี้ยวของเจ้าให้ขาดให้ได้นะเพื่อนนะ”

เต่า “แล้วเพื่อนล่ะจะไปไหน”

นกกระไน “เราจะไปคอยดักอยู่ที่ต้นไม้ใกล้ทางออกจากบ้านของนายพรานโหด จะคอยหาเรื่องถ่วงเวลาไม่ให้มันมาถึงบ่วงเร็วเกินไป พยายามกีดให้เร็ว ให้ขาดนะเพื่อน”

เต่า “เออ รีบไปเถอะเพื่อน”

เวลาล่วงไปถึงปัจฉิมยามประมาณตี๔ - ตี๕ นายพรานก็ถือหอกพร้อมด้วยกระสอบดินลงจากเรือน บ่ายหน้าออกทางประตูหน้าบ้านเพื่อเข้าป่าไปดูปวง

นกกระไนซึ่งคอยจ้องอยู่แล้วก็บินแฉลบถลาลงจิกหัวนายพรานพร้อมกับส่งเสียงร้องแคว๊ก! แคว๊ก! นายพรานบ่นด้วยความหัวเสียว่า “ช่วยแล้วซิ ภูเขาถลาลงเข้าแล้ว นกอธิปรียกจัญไร!”

นายพรานคิดว่าออกฤกษ์ไม่ดี จึงกลับเข้าบ้าน นอนหลับครู่หนึ่งแล้วตื่น รำพึงว่า “ครั้งแรกเราออกจากบ้านทางประตูหน้าบ้าน ทิศทางนั้นชวย นกอธิปรียจิกหัว คราวนี้ออกทางประตูหลังบ้านดีกว่าละ”

พอนายพรานออกทางประตูหลังบ้านยังฝันไปไม่ก็ก้าวเสียงหวีดหวิวก็ดังลั่นพร้อมกับจะงอยปากของนกกระไนก็จิกเข้าที่หัวของเขา “อธิปรียกแล้วซิ” เขาคำรามด้วยความโมโห “รุ่งแจ้งจึงค่อยไปมันเถอะละ”

นกกระไนรีบบินกลับมาที่สระน้ำ เพราะเห็นว่าจวนสว่างแล้ว ได้ทราบจากเต่าว่าเกลียวบ่วงขาดไป ๒ เกลียวแล้ว เหลืออยู่เกลียวเดียวแต่เจ้ากรรม! พันของเต่าโยกรวนและหักไปบางซี่เลือดไหลฟุ้งปากนายพรานก็กำลังรุ่งหน้าเข้าป่ามา นกกระไนร้องบอกเต่าให้กัดเร็วเข้าและแรงขึ้น เต่าตัดสินใจ อุดกลืนความเจ็บ กลืนใจใช้ฟันกัดพรวดเดียว เกลียวบ่วงที่เหลือก็ขาด

กวางหลุดจากบ่วงวิ่งเข้าป่า นกกระไนก็บินหลบขึ้นต้นไม้ แต่อนิจจา! เต่าหมดแรงไปไม่ไหว นอนหมอบอยู่ที่นั่น

เมื่อนายพรานมาถึงได้เห็นเหตุการณ์ก็อ่านเรื่องออก โดยไม่รอช้า นายพรานก็จับเต่าหางยวท้องขึ้นแล้วมัดพรวดเข้าไปในกระสอบ ผูกแขวนไว้กับตอไม้ด้วยใจอาฆาตเคັณว่า “เมื่อพลาดกวาง ได้เต่าก็ยังดี”

นกกระไนแอบดูอยู่บนต้นไม้ กวางก็ใจระทึกนึกจะช่วยเพื่อนเต่า กวางหลบอยู่ในพุ่มไม้ไม่ไกลจากที่เกิดเหตุ จึงตัดสินใจออกจากที่ซ่อน แสดงตนให้นายพรานเห็นด้วยอาการกิริยาของมายาสัตว์ คือเสแสร้งให้เป็นเหมือนหมายว่ากำลังอ่อนเปลี้ยเพลียแรง พอนายพรานเห็นเช่นนั้นก็ลื้มเต่า คว่าได้หอกก็ออกวิ่งไล่กวาง กวางทำเป็นเจ็บวิ่งโยกเขย่งหลบหนีนายพราน วกวนอ้อมไปอ้อมมาหลอกล่อนายพรานและกลบรอยเท้าไปด้วย

พอนายพรานหลงทาง กวางก็ออกวิ่งเร็วเหมือนลมกรดตลบหลัง กลับมายังเต่า ใช้เขาวัดปากกระสอบให้เปิดออก พร้อมกับร้องบอกสองสหาย “เต่า ออกมา - รีบหนีลงสระน้ำ นกกระไนเพื่อนยาก รีบพาลูกหนีไปที่ต้นไม้อื่น เรารอดตายเพราะเพื่อนทั้งสอง เราได้ช่วยเพื่อนแล้วเวลานี้ เร่วแยกกันหนีเร่ว”

นายพรานกลับมาที่เก่า เมื่อไม่เห็นสัตว์ทั้งสามก็เคັณใจยิ่งนัก แบกหอกและกระสอบพลางกระที่บเท้าโครมครามด้วยความเจ็บใจที่เสียรู้สัตว์ป่าทั้งสาม กลับบ้านด้วยมือเปล่า

พระพุทธรเจ้าตรัสขาดกเรื่องนี้จบ ทรงประกาศอริยสัจ ๔ แล้วตรัสอธิบายสรุปการกลับชาติว่านายพรานครั้งนั้นคือพระเทวทัตในบัดนี้

ส่วนนภกระโนคือพระสารีบุตร และเต้าคือพระโมคคัลลานะ และกวาง
นั้นคือพระพุทธรองค์

จบเรื่อง สามสัตร์เพื่อนตาย ลงด้วยประการฉะนี้

หมาจิ้งจอกจอมขี้ขลาด

เรื่องของหมาจิ้งจอกผู้มีความประพฤติเป็นอย่างที่สำนวนไทยเราเรียกว่า “ขี้ให้รำคำให้รำ” ซึ่งหมายถึงการขี้ขลาดเสริมทั้งสองฝ่ายซึ่งรักกันให้เกิดแตกกันและเกลียดชังกันนี้มีอยู่ในวันฉัตรมงคลจากอรรถกถาชาดก ในวันฉัตรมงคล เถกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้าตรัสชาดกเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเชตะวัน กรุงสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้นโกศล พระอัครสาวกทั้งสอง คือพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะได้กราบทูลลาพระพุทธรเจ้าเพื่อไปจำพรรษาอยู่ในวัดบ้านป่าชายแดน

ขอแทรกความรู้ไว้ด้วยว่า พระอัครสาวกทั้งสององค์ คนไทยเราเรียกนามของท่านให้คล้องจองกันในภาษาพูดว่า “พระโมคคัลลานะสารีบุตร” ก่อนบวชท่านเป็นสหายนิก บิดามารดาและสายสกุลของท่านก็คุ้นเคยรักใคร่เป็นสหายนิก ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านไม่ห่างไกลกัน พระสารีบุตรอยู่ในหมู่บ้านนาอันหา ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งมหาวิทยาลัยนาอันหา และมีวัดไทยอยู่ที่นั่น ส่วนพระโมคคัลลานะอยู่ในโกศลคามไม่ห่างไกลกันนัก ทั้งสองท่านออกบวชพร้อมกัน ได้สำเร็จอรหันต์คนละวาระ โดยพระโมคคัลลานะสำเร็จก่อน พระสารีบุตรได้สำเร็จอรหันต์ภายหลัง ทั้งสองท่านเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธรเจ้า อย่างที่ภาษาพูดสามัญเรียกว่าเป็นมือขวามือซ้ายของพระพุทธรเจ้าทีเดียว พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา ส่วนพระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย

ดำเนินเรื่องเบื้องต้นต่อไป!

ที่วัดป่าประจักษ์หมู่บ้านทางชายแดนแห่งนี้ มีบุรุษวิมาลาทคนหนึ่งเข้าไปอาสารบใช้สอยคอยปรนนิบัติพระสาวกทั้งสองในฐานะคหบดีเป็นศิษย์วัด บุรุษวิมาลาทคือ คนกินเดนกินอาหารเหลือจากพระฉันซึ่งมักมีอยู่ตามวัดหรือสถานที่พักจำพรรษาของพระสงฆ์สาวกทั่วไปในสมัยพุทธกาล เมืองไทยทุกวันนี้ก็มี

ศิษย์วัดคนนั้นได้อาศัยอยู่ และอาศัยกินกับพระสาวกทั้งสองมาด้วยดี ครั้นวันหนึ่งเขาเห็นพระอัครสาวกทั้งสอง เกลบเกลี้ยงลามกคึกันต์ก็บังเกิดอุกฤษจิตคิดว่าจำจะลองทำให้พระอัครสาวกโมคคัลลานะและสารีบุตรผิดใจและแตกลามกคึกันต์ดู ว่าแล้วเมื่อได้โอกาสดีเขาก็เข้าไปหาพระสารีบุตร

บุรุษวิมาลาท “พระคุณท่านขอรับ ท่านทำอะไรไว้ไม่ได้กับพระโมคคัลลานะหรือขอรับ”

พระสารีบุตร “ทำไมแกถึงพูดเช่นนั้น”

บุรุษวิมาลาท “กระผมได้ขึ้นพระโมคคัลลานะพูดหาตึงถึงที่เนวันหนึ่งว่าพระสารีบุตรจะมีชาติสกุล การศึกษา รั้งรวมมีปัญญาและความสามารถพิเศษต่างจากเราสักก็มากน้อยกัน”

พระสารีบุตรได้ฟังดังนั้นก็เพียงแต่ยิ้ม แล้วก็ว่า “เฮอ แกไปเถิด”

ครั้นจำเริญกาลต่อมา บุรุษกินเดนผู้นั้นได้โอกาสอยู่ใกล้พระโมคคัลลานะก็ยุพระโมคคัลลานะด้วยถ้อยคำอย่างเดียวกัน เปลี่ยนแต่เป็นว่าพระสารีบุตรพูดถึงพระโมคคัลลานะว่าด้วยชาติสกุลเป็นต้น อย่างเดียวกัน พระโมคคัลลานะได้ฟังแล้วก็ไม่ว่าอะไร แต่เมื่อพบกันกับพระ

สารีบุตร จึงนำความดังกล่าวเล่าสู่พระสารีบุตรฟัง พระสารีบุตรก็เล่าความทำนองเดียวกันนั้นสู่พระโมคคัลลานะฟังเหมือนกัน

พระอัครสาวกทั้งสองจึงให้ชายกินเดนนั้นออกจากวัดไป

ออกพรรษาแล้วพระอัครสาวกเดินทางกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตวัน กรุงสาวัตถี พระพุทธเจ้าตรัสปฏิสันถารท่านทั้งสองถึงความผาสุกในระหว่างอยู่จำพรรษา ณ วัดหมู่บ้านชายแดน เมื่อพระอัครสาวกได้กราบทูลเรื่องชายกินเดนให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าเรื่องอย่างนี้เคยมีมาแล้วในอดีตชาติ ครั้นพระอัครสาวกและพระสงฆ์ทั้งปวงใคร่ทราบ ได้กราบทูลให้ตรัสเรื่องนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสวินิจฉัยโรชาดก

เรื่องมีดังต่อไปนี้

ที่ป่าใหญ่ดงดิบแห่งหนึ่งมีพญาสัตว์ ๒ ตัวอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งเดียวกัน พญาสัตว์ตัวหนึ่งคือพญาราชสีห์ อีกพญาสัตว์หนึ่งคือพญาเสือโคร่ง ทั้งสองพญาสัตว์เป็นเพื่อนกัน รักใคร่กันมาก ออกล่าสัตว์หาอาหารมากินด้วยกัน

หมาจิ้งจอกตัวหนึ่งได้หมอบ ๆ คลาน ๆ เข้ามาขออาศัยรับใช้พญาสัตว์ใหญ่ทั้งสองด้วยหวังจะได้กินเศษเนื้อเหลือเดน ไม่ต้องลำบากแสวงหาด้วยตนเอง พญาสัตว์ทั้งสองก็ยินดีให้อยู่รับใช้

เจ้าหมาจิ้งจอกได้กินเศษเนื้อที่เหลือจากพญาสัตว์ใหญ่ทั้งสองก็ผาสุกสบาย ร่างกายอ้วนพีแล้วก็บังเกิดจิตคิดกำเริบด้วยอำนาจกิเลสตัณหา นึกอยากกินเนื้อของพญาสัตว์ผู้เป็นนายทั้งสอง ด้วยเห็นว่าเนื้อสัตว์สารพัดที่เคยแทะกัดกินมาแล้ว ยังเหลือแต่เนื้อราชสีห์กับเนื้อเสือโคร่งเท่านั้น มันนึกว่าเนื้อของ ๒ พญาสัตว์คงจะเอร็ดอร่อย

วันหนึ่งมันจึงเข้าไปหาพญาราชสีห์แล้วพุดยุงไล่ความว่า “นายขอรับ นายเสือโคร่งพุดถึงเจ้านายว่า สีน้ตาลักษณะท่าทางกำลัง และความกล้าหาญของเจ้านายไม่ได้เสียชีวิตของนายเสือโคร่ง”

พญาราชสีห์ “ไปเถิดเจ้า ข้าไม่เชื่อที่หน้าเจ้าหรือว่าเสือโคร่งเพื่อนข้าจะพุดอย่างนี้”

ครั้นหมาจึงจอกได้โอกาสเข้าไปปรนนิบัติรับใช้พญาเสือโคร่งก็พุดยุงกับพญาเสือโคร่งอย่างเดียวกับพญาราชสีห์ พญาเสือโคร่งจึงนำความดังกล่าวมาเล่าให้พญาราชสีห์ฟังด้วยเชือกครั้งไม่เชือกครั้ง เมื่อทราบความโดยละเอียดแล้ว พญาเสือโคร่งก็กล่าวขอโทษพญาราชสีห์ พญาราชสีห์ก็ยินดียกโทษให้เพื่อนพญาเสือโคร่ง

เจ้าหมาจึงจอกจอมส่อเสียดเมื่อเห็นว่าเรื่องบิดเบือนเช่นนั้นไม่อาจจะอยู่ในที่นั้นได้ ให้เสียหน้าและละอายใจยิ่งนัก จึงหลบหนีเข้าป่าไปรุกขเทพตนหนึ่งซึ่งสิงสถิตอยู่บนต้นไม้ ได้เห็นพฤติกรรมดังกล่าวก็ชื่นชมยินดีในน้ำใจของพญาสัตว์ทั้งสอง

พระพุทธเจ้าตรัสชาดกเรื่องนี้จบลงแล้วก็ทรงอธิบายสรุปการกลับชาติว่า หมาจึงจอกตัวนั้นกลับชาติมาคือชายกินเดนคนนั้น พญาราชสีห์กลับชาติมาคือพระสารีบุตร พญาเสือโคร่งกลับชาติมาคือ พระโมคคัลลานะ ส่วนรุกขเทพดา คือพระพุทธเจ้า

จบวิธณาโรหชาดกซึ่งเป็นที่มาของเรื่อง หมาจึงจอกผู้ให้จำคำให้ร้าย ลงด้วยประการฉะนี้

ลึงรดน้ำต้นไม้

เรื่องลึงรดน้ำต้นไม้มีอยู่ในอารามพุทธชาดก จากอรรถกถาชาดก ในอรรถกถามวรรค เอกนิบาต แห่งพระสุตตันตปิฎก

ก่อนว่าถึงชาดกเรื่องนี้ใคร่ทบทวนให้ทราบถึงสิ่งที่ได้ทราบได้พบ และได้ยินได้ฟังอยู่ในชีวิตประจำวันในเมืองไทยของเรา ๒ เรื่องด้วยกันคือ

๑. เมืองไทยเรามีผู้จับลิงมาเลี้ยงและฝึกหัดให้ทำประโยชน์หลายอย่าง เช่น ให้ขึ้นต้นไม้พรวนปลัดมะพร้าวให้หล่นลงมาจากต้น รวมทั้งให้แสดงละครตามงานเทศกาลที่เรียกว่า ละครลิง เป็นต้น

๒. ชาวไทยเรามีไม่น้อยที่รักต้นไม้ อยากให้บริเวณเคหสถาน บ้านเรือนและบ้านเมืองของเราเขียวชอุ่มด้วยต้นไม้ เพราะต้นไม้มีคุณประโยชน์ในการฟอกอากาศให้บริสุทธิ์ ต้นไม้จึงเหมือนปอดที่ช่วยฟอกอากาศหายใจให้บริสุทธิ์และเป็นประโยชน์แก่ร่างกาย แต่คนจำนวนมากไม่มีความรู้เรื่องต้นไม้ ปลุกและเลี้ยงต้นไม้ไม่เป็น รวมทั้งรดน้ำต้นไม้ก็ไม่เป็นด้วย

เรื่องในชีวิตปัจจุบันเป็นอย่างนั้น ทีนี้โปรดสืบเรื่องราวที่เป็นอดีตจากชาดกที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าตรัสชาดกเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังแคว้นโกศล ประทับอยู่ในโกศลคาม อันเป็นหมู่บ้าน ตำบลในอาณาเขตของแคว้นดังกล่าว ชาวบ้านผู้มั่งคั่งของหมู่บ้านนั้นซึ่งภาษาชาดกเรื่องนี้เรียกว่ากุกุมพี ได้

กราบทูลอาราธนาพระพุทเจ้าและเหล่าพระสงฆ์สาวกให้เข้าไปประทับที่สวนต้นไม้ของตน และจัดอาหารบิณฑบาตถวาย เมื่อพระพุทเจ้าทรงฉันภัตตาหารเสร็จพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกแล้ว ทรงกล่าวธรรมกถาอนุโมทนา

กฎุมพีเจ้าของสวน ได้นิมนต์พระสงฆ์ทั้งปวงผู้ฉันอาหารเสร็จแล้ว ให้จาริกเที่ยวชมต้นไม้ในสวนของตน ส่วนพระพุทเจ้าเสด็จกลับวัดพระเชตวัน ในกรุงสาวัตถี ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นโกศล

ฝ่ายพระสงฆ์ทั้งปวงเมื่อเดินดูต้นไม้ในสวนของกฎุมพีผู้เป็นเจ้าของสวน ได้พบบริเวณแห่งหนึ่งในสวนนั้นเป็นลานโล่งไม่มีต้นไม้ จึงถามเจ้าของสวนว่าเพราะเหตุไรที่ตรงนี้จึงมีแต่หลุมว่างเปล่าไม่มีต้นไม้สักต้นเดียว กฎุมพีเจ้าของสวนก็น้อมสการตอบว่า เพราะได้ใช้เด็กรับใช้ชาวชนบท ซึ่งไม่มีความรู้เรื่องต้นไม้ให้ทำหน้าที่รดน้ำต้นไม้ เด็กรับใช้รดน้ำต้นไม้ซึ่งปลูกใหม่โดยวิธีรดพลางถอนรากขึ้นดูว่าน้ำชุ่มถึงรากหรือไม่ไปพลาง

กลับมาถึงวัดพระเชตวัน พระสงฆ์ทั้งปวงได้สนทนากันถึงเรื่องนี้ พระพุทเจ้าทรงทราบเรื่องจึงตรัสว่าเรื่องทำนองนี้ก็เคยมีอยู่ในอดีตชาติ เมื่อพระสงฆ์กราบทูลอาราธนาให้ตรัสเทศนา พระพุทเจ้าจึงตรัสอารามทุกษาคค หรือเรื่องลิงรดน้ำต้นไม้

เรื่องมีดังต่อไปนี้

เจ้าของสวนต้นไม้ปลูกต้นไม้ไว้ในสวนเป็นจำนวนมากทั้งไม้ดอกไม้ประดับ และไม่กินใบกินผล ได้เลี้ยงลิงฝูงหนึ่งไว้ในสวนต้นไม้นั้นด้วย เขาฝึกหัดจนลิงรู้และฟังคำสั่งของนายผู้เป็นเจ้าของสวนเข้าใจ

วันหนึ่งเจ้าของสวนเรียกสิ่งทั้งหมดมาประชุมกันแล้วก็กล่าวคำปราศรัยออกคำสั่งว่า “นี่แน่ะสิ่งทั้งหลาย ฉันจะเข้าไปเที่ยวดูการมหรสพในเมืองสัก ๗ วัน ระหว่างนี้ฉันจะมอบให้พวกแกทั้งหมดคอยดูแลรดน้ำต้นไม้แทนฉัน ต้นที่เพิ่งปลูกใหม่ขอให้รดน้ำทุกวัน พวกแกทำได้มิใช่หรือ”

พวกสิ่งรวมทั้งตัวจำห้วนหน้าผึ่งด้วย ส่งเสียงร้องขึ้นพร้อมกัน อันจะพอแปลเป็นภาษามนุษย์ได้ว่า “ได้ขอรับนาย สบายมากครับนาย”

เจ้าของสวนต้นไม้กำชับต่อไปว่า “เออดีแล้ว ขอให้ช่วยกันทำเพราะพวกแกก็ได้อาศัยอยู่อาศัยกินผลไม้ในสวนนี้มานานแล้ว พวกแกจะได้ยุติกันดีก็เพราะต้นไม้ออกดอกออกผลเข้าใจนะ”

ฝูงสิ่งร้องรับพร้อมกัน “ขอรับนาย”

ครั้นเจ้าของสวนต้นไม้เข้าเมือง เพื่อแสวงหาความรื่นริงจากการดูมหรสพในเทศกาลนักขัตฤกษ์ซึ่งมีทุกปี ปีละ ๗ วัน หัวหน้าจำฝูงของลิงก็บัญชาสั่งบริวารลิงให้หิวกระป๋องน้ำตัวละ ๑ กระป๋อง ไปตักเอาน้ำจากสระขึ้นมารดต้นไม้

รดไปได้สักพักหนึ่ง ตัวจำฝูงก็ร้องสั่งบริวารลิงด้วยเสียงอันดัง ถอดความเป็นภาษามนุษย์ได้ว่า “เฮ้ย! รดต้นไม้แบบนี้เปลืองน้ำมากไว้ย”

ลิงบริวาร “แล้วจะรดยังไงครับหัวหน้า”

ลิงจำฝูง “รดอย่างนี้เราไม่รู้ไม่ได้ว่าน้ำจะลงไปชุ่มถึงรากหรือไม่ เพราะฉะนั้น เพื่อมิให้สิ้นเปลืองน้ำมาก ขอให้พวกแกทั้งหมดถอนต้นไม้ขึ้นมาดูรากก่อน ถ้าเห็นว่าต้นใดรากชุ่มน้ำแล้วจึงหยุดรด แล้วค่อยยัดลงในหลุมกลบดิน ส่วนต้นใดเมื่อถอนขึ้นมาดูเหินว่าน้ำชุ่มไม่ถึงราก จงรดซ้ำให้ชุ่มแล้วปลูกลงในหลุมอย่างเดิม”

ถึงทั้งปวงร้องขึ้นพร้อมกัน “หัวหน้าเราหัวโลดจริง”

ครั้นครบ ๘ วัน เจ้าของสวนต้นไม้กลับมาถึง ก็ได้เห็นต้นไม้ตายเกลี้ยงในบริเวณดังกล่าว

บุรุษบัณฑิตเพื่อนบ้านคนหนึ่งของเจ้าของสวนได้เข้าไปในสวน เห็นเหตุการณ์นั้นแล้วถามเจ้าของสวนว่าทำไมต้นไม้จึงตาย พอได้ฟังเรื่องราวทั้งหมดจบจึงพิมพ์ด้วยธรรมสังเวช ซึ่งท่านผู้เรียบเรียงชาดกได้ร้อยกรองเป็นคำฉันท์ภาษาบาลีว่า หาเปติ อุตถัง ทุมเมโร กปิ อารามิกยัง ยถา เป็นต้น ซึ่งถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

การใช้ให้คนโง่ทำประโยชน์

ย่อมยังโทษทั่วถ้วนล้วนเสียหาย

เหมือนใช้จิงรดพฤษพาพวดวายุ

ต้นไม้ตายเป็นเบือไม่เหลือเอ๋ย

ตรัสอารามทุกษชาดกจบแล้วพระพุทธเจ้าทรงอธิบายการกลับชาติของตัวละครในเรื่องว่าถึงผู้รู้นั้นคือได้รับใช้คงกมุทมิเจ้าของสวนต้นไม้ในบัดนี้ ฝ่ายบัณฑิตเพื่อนบ้านกลับชาติมาคือพระพุทธองค์

จบเรื่อง ถึงรตนน้ำต้นไม้ ลงด้วยประการฉะนี้

นายพรานเบ็ดโลภมาก

เรื่องนายพรานเบ็ดโลภมากมีอยู่ในอุกโตภฏฐาตค จากอรรถกถาชาตค ในอัสสัมปทานวรรค เอกนิบาต แห่งพระสูตรตันตปิฎก

ความของเรื่องเบื้องต้นอันเป็นที่มาและเป็นเหตุให้พระพุทธรเจ้าตรัสชาตคเรื่องนี้ มีดังต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในวัดพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ทรงปรารภคำสนทนาของพระภิกษุสงฆ์สาวกเกี่ยวกับความประพฤติของพระเทวทัตที่เป็นเหตุให้พระเทวทัตเสื่อมจากคุณงามความดีที่จะพึงได้

พระภิกษุสงฆ์สาวกสนทนากันวันหนึ่งถึงเรื่องพระเทวทัตว่า คบเพลิงที่มีไฟติดลูกไฟลงทั้งสองข้าง ตรงกลางที่ไฟยังไม่ไหม้นั้น เปื่อนคุณ ผู้ใดจะหยิบนำไปใช้ก่อไฟทั้งในป่าและในบ้านเรือนย่อมไม่ได้ เหมือนกับความประพฤติของพระเทวทัตที่เป็นเหตุให้เสื่อมจากความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตฆราวาส แม้ออกบวชแล้วยังเสื่อมจากมรรคผล จึงเสื่อมเสียทั้งสองส่วน พระเทวทัตซึ่งเป็นเหมือนท่อนกลางของคบเพลิง เปื่อนคุณก็ไม่มีใครกล้าแตะต้องคบหา

พระพุทธรเจ้าทรงทราบเรื่องสนทนาของพระสาวกดังกล่าวจึงตรัสในที่ประชุมสนทนาของพระสาวกทั้งปวงว่า พระเทวทัตจะเสื่อมจากผลประโยชน์คือความดีทั้งสองส่วนดังกล่าวแต่ในบัดนี้ก็หาไม่ แม้ในอดีตก็เคยเป็นอย่างนี้มาแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงใคร่ทราบเรื่องราวในอดีตนั้น ได้กราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดง พระพุทธรเจ้าจึงตรัสอุกโตภฏฐาตค

เรื่องมีดังต่อไปนี้

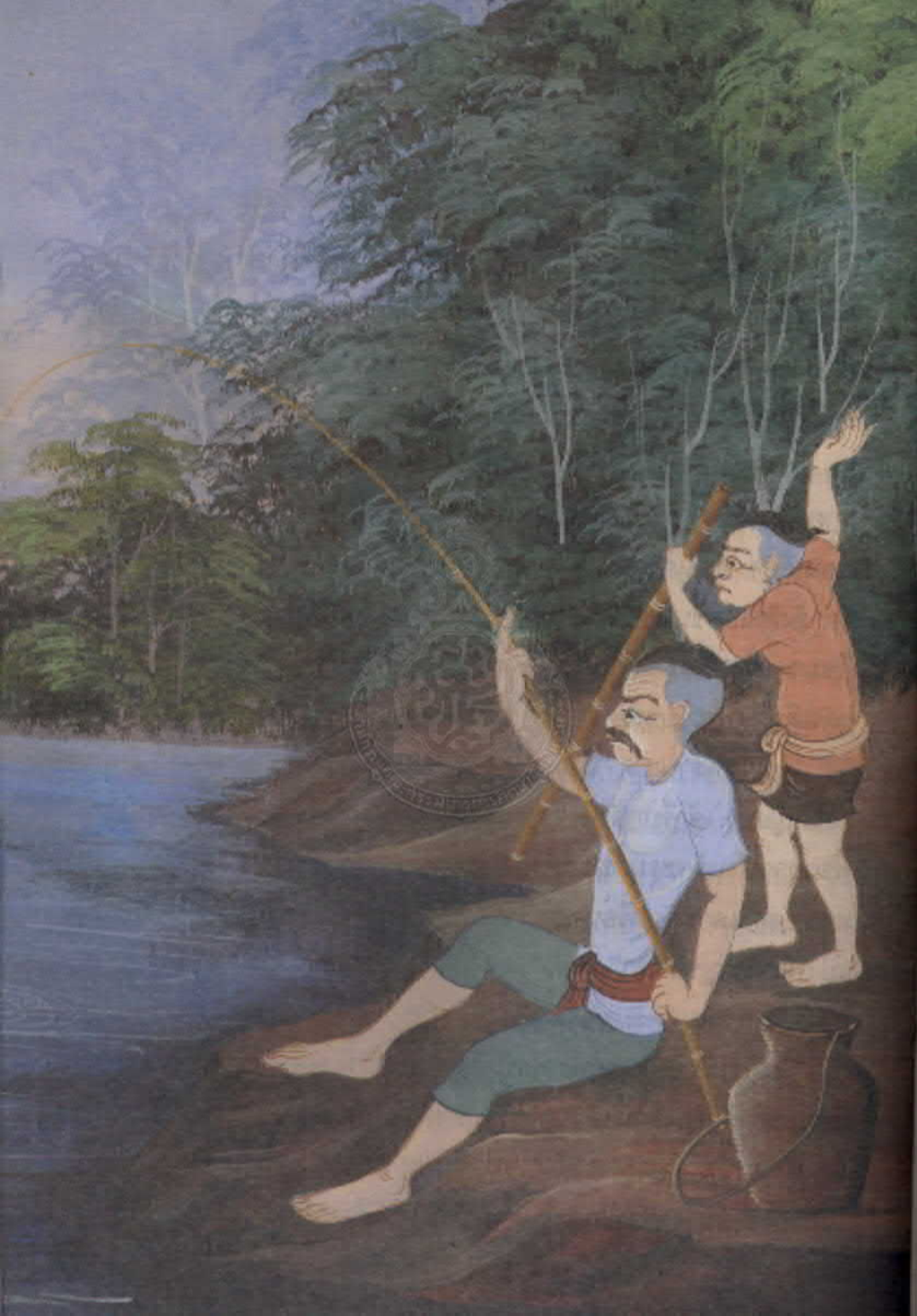
พรานเบ็ดพาลูกชายไปตกเบ็ดที่หนองน้ำแห่งหนึ่ง เมื่อเขาทอดสายเบ็ดลงไปในน้ำสักพักหนึ่งแล้วลองขยับสายเบ็ดขึ้นดูปรากฏว่าเบ็ดเกาะติดอะไรก็ไม่ทราบ แต่ด้วยวิสัยความโลภความอยากใหญ่หลวง นายพรานเบ็ดนึกและเข้าใจด้วยอุปาทานคือความยึดมั่นถือมั่นว่า สิ่งที่ดีเบ็ดอยู่ได้น้ำซึ่งเขามองไม่เห็นนั้นจะต้องเป็นปลาขนาดใหญ่เป็นแน่นอน

พอนึกด้วยอุปาทานซึ่งทำให้ความโลภเข้าเกาะกุมจิตใจเช่นนั้น นายพรานเบ็ดก็นึกถึงเมียที่อยู่ทางบ้านและนึกถึงภาพเพื่อนบ้านใกล้เคียง เขานึกวาดมโนภาพด้วยความกลัวต่อไปว่า ถ้านำปลาใหญ่ที่กำลังติดเบ็ดขึ้นมาบนฝั่ง แล้วตนกับลูกชายช่วยกันแบกหามไปยังบ้านเรือนของตน ใคร ๆ ในหมู่บ้านก็จะเห็น ก็จะมาขอส่วนแบ่ง ด้วยความกลัวเสียผลประโยชน์ นายพรานเบ็ดจึงกระชิบสั่งลูกชายของเขา

นายพรานเบ็ด “เรามีลาภใหญ่แล้วลูก ปลาติดเบ็ดของเรา ตัวมันคงใหญ่แน่ เจ้ารีบกลับไปบอกแม่ว่า ถ้าพ่อแบกปลาใหญ่เข้าหมู่บ้าน พวกชาวบ้านก็จะรุมกันขอส่วนแบ่ง เจ้าไปบอกแม่นะลูก บอกให้แม่เขาหาเรื่องทะเลาะกับเพื่อนของเราทุกครัวเรือน มันจะได้ไม่แหม่มหาขอส่วนแบ่งปลาใหญ่ของเรา”

ลูกชาย “ครับพ่อ”

เมื่อเมียของนายพรานเบ็ดได้ทราบข่าวดีจากลูกชายตามคำบอกเล่าและคำสั่งของสามีแล้วนางก็รีบแต่งตัวให้ประหลาดโดยการใส่ใบตาลทัดหูข้างหนึ่ง ทาลูกตาด้วยเขม่าหม้อหุงข้าวข้างหนึ่ง อุ้มลูกคนเล็กใส่สะเอวแล้วลงจากบ้านเร่ไปตามบ้านใกล้เคียง

สตรีเพื่อนบ้าน “เกิดบ้าอะไรขึ้นมาล่ะเธอ”

เมียนพรวนเบ็ด “เอ็งดำซ้ำว่าบ้าหรือ”

แล้วสตรีทั้งสองก็ทะเลาะกันเอ็ดอึ้ง ลุกลามไปยังเพื่อนบ้านอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้และไกลกันแทบทั้งหมู่บ้าน เมียนายพรวนเบ็ดหาว่าสตรีเพื่อนบ้านดูหมิ่น เรื่องลูกลามจนเป็นคดีถึงผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านได้พิจารณา คิดแล้วตัดสินว่าเมียนายพรวนเบ็ดเป็นฝ่ายผิด ถูกตัดสินให้แพ้ความและถูกปรับเป็นเงินจำนวนมากฐานเป็นต้นเหตุก่อการทะเลาะวิวาท

มีหน้าซ้ำเมียนายพรวนเบ็ดยังถูกลงโทษโดยการเขียนหลังอีก กระทั่งหนึ่ง ในฐานะเกล้งหาเรื่องทะเลาะกับเพื่อนบ้าน

เมียนายพรวนเบ็ด เมื่อให้ลูกชายรีบวิ่งไปบอกภรรยาในหมู่บ้านแล้ว ก็ลัดเล็ดผ้าออกวางไว้ริมฝั่งแม่น้ำ ผูกสายเบ็ดเข้ากับตอไม้บนฝั่งแล้ว กระโจนลงน้ำ ดำลงไปได้น้ำอย่างรวดเร็ว ใบหน้าของเขาพุ่งเข้าชนตอไม้ ที่เกาะเกี่ยวเบ็ด ซึ่งนายพรวนเบ็ดเข้าใจผิดคิดว่าเป็นปลาใหญ่ติดเบ็ด ตอไม้แหลมนั้นทิ่มเข้าลูกตาทั้งสองข้าง ตาของเขาแตกเลือดไหล ทำให้ตาบอดสนิท เขามองอะไรไม่เห็น ได้แต่ร้องครวญครางโผล่ขึ้นมาบน ฝั่งน้ำ แล้วจะมูมจะงาหาคานขึ้นมานบนฝั่ง มีอควนหาเสื้อผ้า

นายพรวนเบ็ดผู้หนึ่งตาแตกเลือดไหลเต็มใบหน้าควานหาเสื้อผ้า ไม่พบ นั่นมิใช่เพราะตอทั้งสองข้างของเขาแตก แต่เป็นเพราะระหว่างเขาดำลงไปใต้น้ำ เพื่อจับสิ่งที่เขาคิดว่ามันหมายถึงเป็นปลาใหญ่ติดเบ็ดนั้น ชะรอยคนหนึ่งซึ่งเดินผ่านไปนั้นได้รับแจกฉวยเอาเสื้อผ้าของเขาไปทั้งหมด

หรือฝั่งแม่น้ำนั้นมันตื้นไม่ และที่ตื้นมันนั้นมีรุกขเทพสิงอยู่ รุกขเทพได้เห็นเหตุกรรมเกิดขึ้นทั้งหมด จึงรำพึงด้วยความสังเวช คำรำพึงของ

รูกขเทพนั้นท่านผู้เรียบเรียงชาดกเรื่องนี้ได้ร้อยกรองเป็นคำฉันท์ภาษา
บาลีว่า

อักษิ ภินนา ปญ्ञิ นญ्ञิ

สขี เคเห จะ ภันทนัง

อุภโต ปทุญญุทกัมมันตา

อุทกัมहि ถลัมहि จะ

แปลถอดความเป็นกลอนสุภาพได้ว่า

ตาเจ้าบอดเสื้อผ้าเจ้าเล่าก็หาย

เมียเจ้ากลายเป็นศัตรูกับเพื่อนบ้าน

ทางบกข้าทางน้ำเจ้าแหลกลาญ

เพราะสันดานละโมภโลภมากเอ๋ย

ตรัสชาดกเรื่องนี้จบแล้ว พระพุทธเจ้าทรงอธิบายการกลับชาติของ
ตัวบุคคลในเรื่องว่า นายพรานเบ็ดครั้งนั้นคือ พระเทวทัตในบัดนี้ ส่วน
รูกขเทพผู้เห็นเหตุการณ์ครั้งนั้นคือ พระพุทธองค์ในบัดนี้

จบเรื่อง นายพรานเบ็ดโลภมาก ลงด้วยประการฉะนี้

คณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติม
และหนังสืออ้างอิง ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม
ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

นายกมล สดประเสริฐ	ประธานกรรมการ
พระเทพโสภณ กมล โกวิท	กรรมการที่ปรึกษา
พระโสภณคณาภรณ์ ระแบบ จิตภาโณ	กรรมการที่ปรึกษา
คุณหญิงแม่นมาศ ขวาลิต	กรรมการที่ปรึกษา
นายสุชีพ ปุญญานุภาพ	กรรมการ
นายจำรัส ดวงธิดาร	กรรมการ
นางสุนน อมรวิวัฒน์	กรรมการ
นายเย็นใจ เลาหวนิช	กรรมการ
นายสมพร เทพสิทธิ์า	กรรมการ
นางมาลินี ฝิโลประการ	กรรมการ
นายพินิจ สุขะสันต์	กรรมการ
นางสาวยุพิน ธาชาศรี	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายประเสริฐ รุ่งแสง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้เรียบเรียง

นายจำรัส ดวงธิดาสาร

ผู้ตรวจต้นฉบับ

คุณหญิงแม่นมาศ ขวลิต

ผู้จัดทำปกและภาพประกอบ

นายสมคิด ดอกไม้

คณะบรรณาธิการ และจัดทำรูปเล่ม

นางสาวยุพิน ธาตรี

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นายพินิจ สุขะสันต์

รายชื่อหนังสือชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

๑. ประทีปแห่งชมพูทวีป	๗. วินัยที่ได้ศึกษาดีแล้ว
๒. ประวัติพระสาวก เล่ม ๑	๘. ประวัติอุบาสก
๓. ประวัติพระสาวก เล่ม ๒	๙. ประวัติอุบาสิกา
๔. พระเจ้าอโศกมหาราช	๑๐. ประวัติพระภิกษุณี
๕. ความรู้เรื่องชาดก	๑๑. วัดของเรา
๖. ครูอารี	

หนังสือส่งเสริมการอ่าน

๑. ลิลิตสรรเสริญพระพุทธคุณ
(ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย)	๗. ธรรมะเพื่อความสำเร็จในชีวิต
๒. คนมีบาป	๘. ธรรมะเพื่อครองใจคน
๓. หมอบุญเอื้อ	๙. รำพึงวันฝนตก
๔. จดหมายถึงลูก	๑๐. หนุ่มเรือเกลือ
๕. สัปบุริสธรรม	๑๑. วัดกับชีวิตไทย
๖. ลีลาชีวิต	๑๒. แม่

